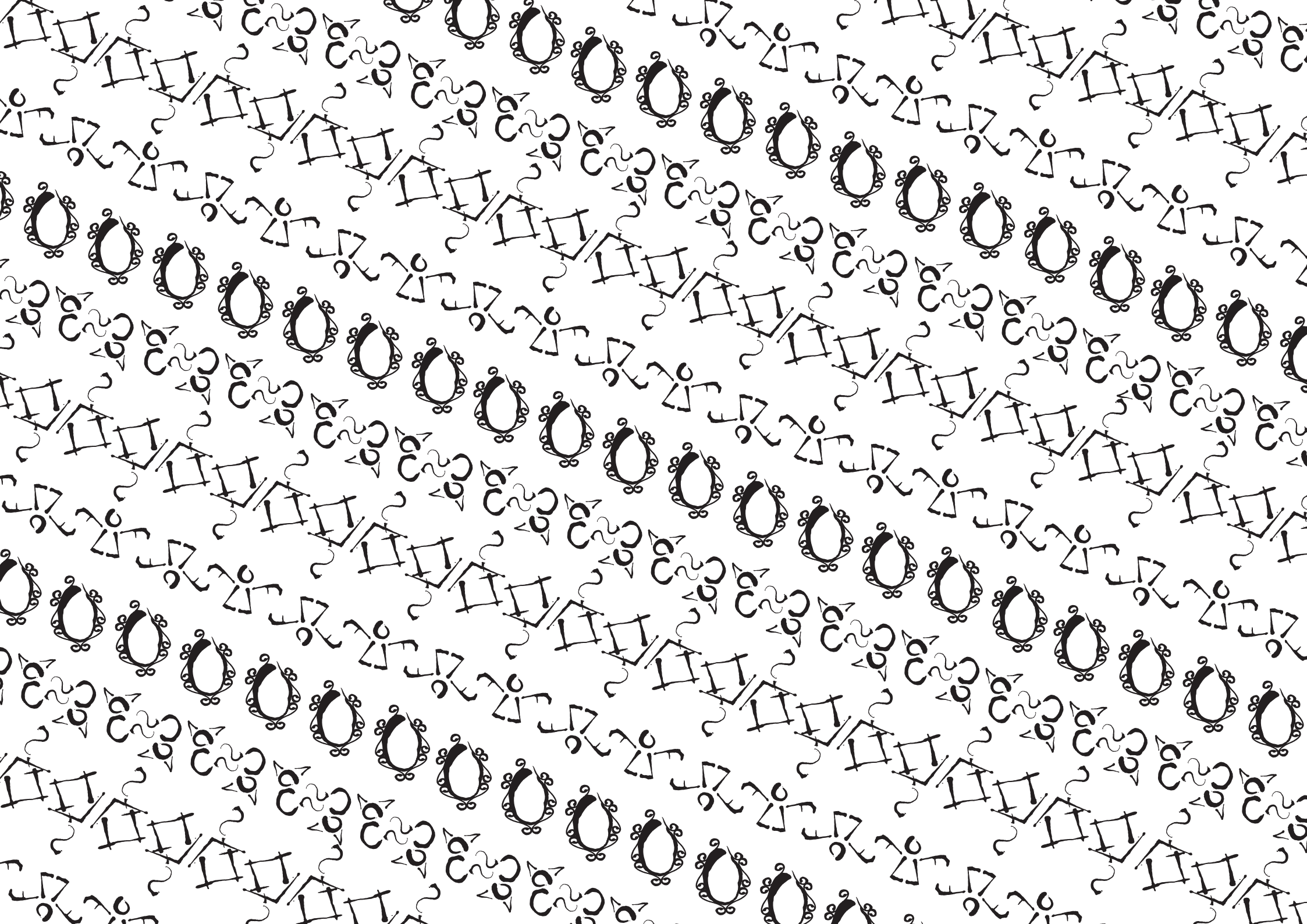

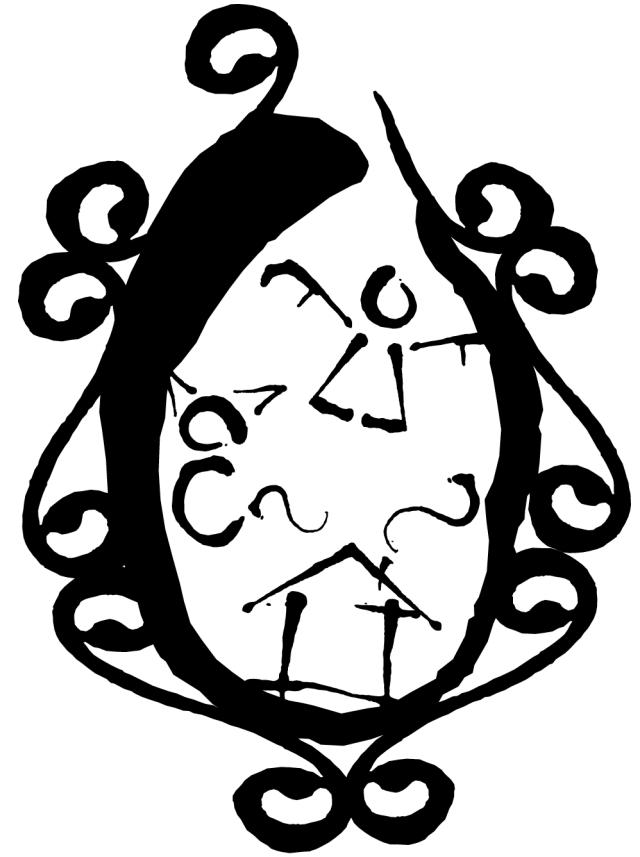
Edgar Allan Poe: Podivné příběhy

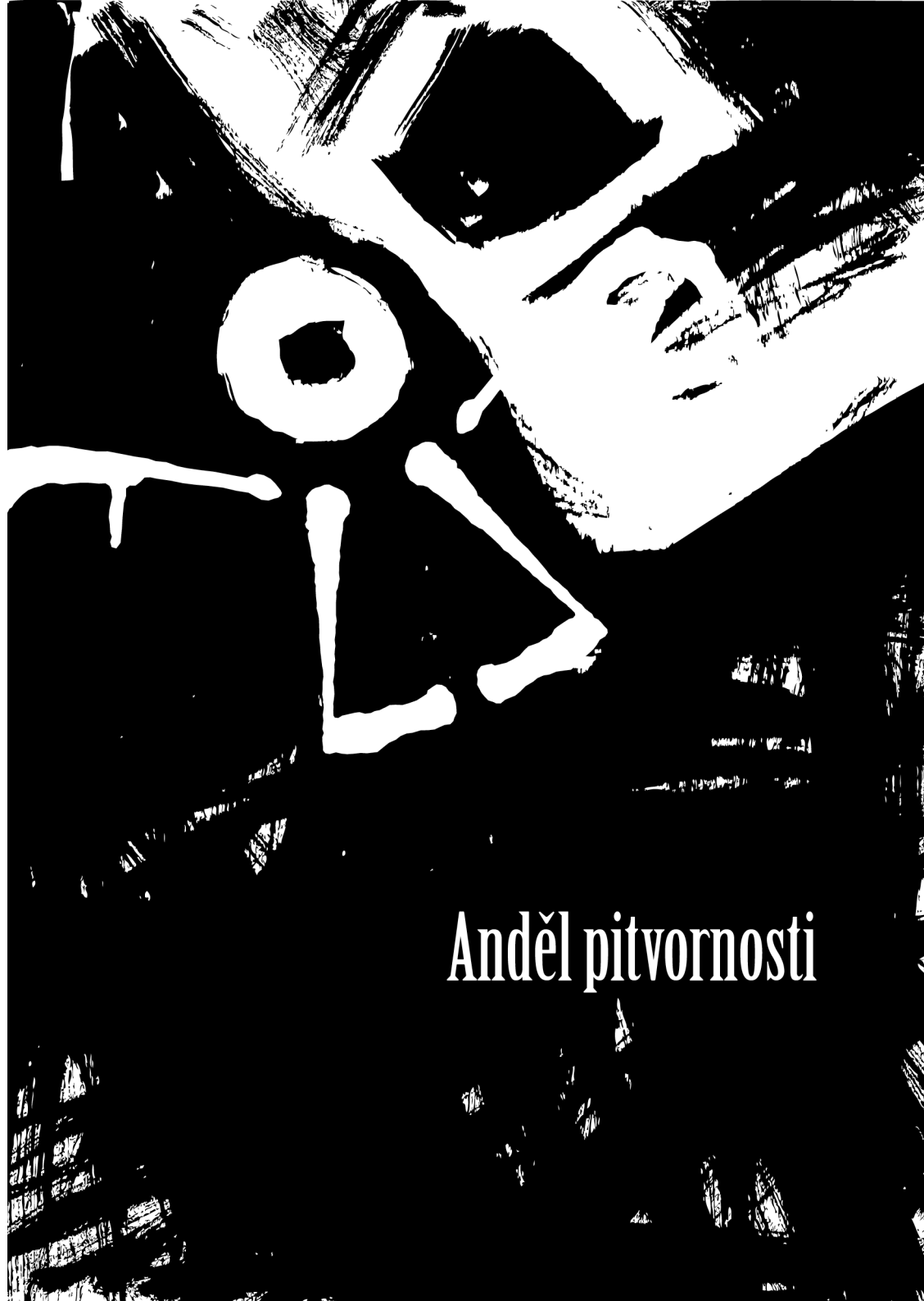
Podivné příběhy
E. A. Poe

Podivné příběhy
E. A. Poe

Anděl pitvornosti

B ylo sychravé listopadové odpoledne. Právě jsem spořádal neobyčejně sytý oběd, v němž nikterak nepodstatným chodem byly těžko stravitelné lanýže, a seděl jsem sám v jídelně, nohy na obrubě krbu, po ruce stolec, který jsem si přisunul k ohni, na stolku pár skrovných zákusků a různé láhve s vínem, pálenkou a likéry. Dopoledne jsem pročítal Gloverova *Leonidase*, Wilkieho *Epigoniádu*, Lamartinovu *Pout'*, Barlowovu *Kolumbiádu*, Tuckermannovu *Sicílii* a Griswoldovy *Kuriozity*; neváhám proto přiznat, že jsem z toho byl poněkud připitomělý. Pokusil jsem se vzchopit pomocí klaretu, ale když mi nepomohlo ani povícero sklenek, v zoufalství jsem otevřel pohozené noviny. Pozorně jsem si přečetl rubriku „Domy k pronajmutí“, pak rubriku „Zaběhnutí psi“ a pak dvě rubriky o uprchlých manželkách a učních, potom jsem se neohroženě pustil do úvodníku. Když jsem jej přečetl od první do poslední řádky, aniž jsem porozuměl jediné slabice, napadlo mne, jestli není napsán v čínštině, a tak jsem jej četl pozpátku od poslední k první řádce, ale ani takhle jsem zvlášt nepochodil. Už už jsem chtěl zklamaně odhodit

„ten čtyřstránkový arch, to milé arcidílko, jež nepohaní ani básníci“, když mne zaujal následující odstavec:

„Cesty vedoucí k smrti jsou početné a prapodivné. Jistý londýnský list píše o muži, který zahynul z příčiny vskutku nevšední. Dotyčný foukal šipky, což je hra, při níž se dlouhá jehla omotaná kouskem příze fouká tenkou trubičkou do terče. Muž vložil jehlu do nesprávného konce trubičky, a když se nadechoval, vtáhl si ji do hrdla. Šipka, se zasekla do plic a za několik dní nato muž zemřel.“

Když jsem tohle dočetl, popadl mne – aniž jsem vlastně věděl proč – ohromný vztek. „To je hanebný podvod,“ zvolal jsem, „nehorázná kachna – z prstu vycucaný výplod nějakého méněcenného pisálka – nějakého zkrachovaného ubožáka, který smolí jakési báchorky z Šlarafie. Tihle chlapi sázejí na přehnanou lehkověrnost našeho věku a brousí svůj vtip na nemožných, zhola nepravděpodobných výmyslech – na bizarních příhodách, jak tomu říkají; jenže lidem bystře uvažujícím,“ (jako jsem já, dodal jsem v závorce a bezděky si položil ukazovák na kořen nosu) „lidem rozjímavého a vnímavého ducha je na první pohled zřejmé, že daleko nejbizarnější příhodou je okolnost, jak zázračně se tyhle bizarní příhody poslední dobou rozmohly. Pokud se mne týká, nemíním od nynějška uvěřit ničemu, co je jen trochu nevšední.“

„Mein Gott, to pyste pyl ale ochromny plásen!“ řekl mi na to jeden z nejpozoruhodnějších hlasů, jaké jsem kdy slyšel. Zprvu jsem měl dojem, že mi hučí v uších – což se člověku stává, když si notně přihne –, avšak vzápětí mi ten zvuk připadal, jako když někdo udeří silným klackem do prázdného sudu; a tímto výkladem bych se byl nejspíš spokojil, kdybych byl nerozpoznal artikulované slabiky a slova. Od přírody nejsem ani trochu nervózní a těch několik sklenic klaretu, které jsem vysrkal, mě krapet rozkurážilo, takže jsem se vůbec nevyplašil, naopak, zvedl jsem jen nonšalantně zraky a rozhlédl se kolem sebe po vetřelci. Žádného jsem však nespatriil.

„Chee!“ ozval se znovu hlas, zatímco jsem pátravě zíral po pokoji, „fy ale musíte pyt namasány jak práse, dyž nefidyte, še tu setim srovna proty fámi.“

Potom mě napadlo, abych se podíval přímo před sebe, a namouduši, rovnou před nosem, naproti u stolu seděla postava vymykající se bližšímu zařazení, ne však tak docela popisu. Její tělo tvořil vinný nebo rumový sud či nádoba toho druhu a mělo do sebe cosi nefalšovaně falstaffovského. Do dna byly zapuštěny dvě butely, sloužící nejspíš jako nohy. Místo paží se z horní části trupu klátily dvě značně protáhlé láhve, jejichž hrdla nahrazovala ruce. Pokud jde o hlavu, nezaznamenal jsem na nestvůře nic víc než hesenský drátěný demižón, podobající se velké tabatěrce s dírou uprostřed víka. Tento demižón (završený trychtýřem jako husarskou čapkou sraženou do očí) ležel na sudu naplocho s otvorem namířeným na mne; a tímto otvorem, který se špulil jako ústa velice pedantské staré panny, vydávala ta kreatura dunivé, bručivé zvuky, které zřejmě pokládala za srozumitelnou řeč.

„Pofitám,“ řeklo to, „musíte pyt namasány jako práse, dyž fy sedyde tám a nefidyte mě sedět táty; a taky pofitám, že musíte pyt chloupější než husa, dyž fy nevěřšite, co je černy na pilym. Fšécko, každý slofo, co tam tyskli, je práfta.“

„Kdo jste, prosím vás?“ zeptal jsem se důstojně, třebaže s jistými rozpaky. „Jak jste se sem dostal a o čem to vlastně mluvíte?“

„Jak já sem taty tostal,“ pravila postava, „to fam po tom nyc nény. A o čem mlufim? O tom mlufim, co je potle mě dobže mlufit. A kto ja sem? No, proto sem táty pšišel, apyste na flastny oka fiděl.“

„Jste opilý pobuda,“ řekl jsem, „a já teď zazvoním a nařídím sluhovi, aby vás vykopl na ulici.“

„Checheche!“ smál se ten chlap. „Chuchuchu – to netokážete!“

„Nedokážu?“ řekl jsem. „Jak to myslíte – co nedokážu?“ „Sasvonit,“ odpověděl a snad se chtěl zašklebit těmi svými malými potouchlými ústy.

Nato jsem se pokusil vstát, abych svou pohružku uvedl ve skutek, avšak ten darebák v mžiku vstal a docela ležerně se napřáhl přes stůl nacož mne hrdlem jedné té dlouhé láhve, která nahrazovala, myslím, jeho pravou ruku, klepl do čela a srazil tak zpátky do křesla, z něhož jsem se už napolo zvedl. To mne úplně ohromilo a chvíli jsem byl na rozpacích, co si počít dál. On ale nerušeně pokračoval:

„No fidyte – nejlip dyš klidne sedyte. A tetka se vy dofite, kto ja zem. Topše se podyfejte! Já zem Antěl pitfornosty.“

„No, pitvorný jste dost,“ osmělil jsem se odpovědět, „ale měl jsem vždycky dojem, že andělé mají křídla.“

„Kšídla!“ zvolal značně popuzen. „Co pych delalja s kšidlama? Mein Gott, copak mě mate sa nejake kūrže?“

„Ne – proboha to ne!“ odvětil jsem polekaně. „Vy nejste kuře – ani zdání.“

„Tak topše, ale koukejte klidne setět a hezky se chofat, nebo fam sase jednu frazim. To kūrže ma kšídlo und sofa ma kšídlo und maly řáplik ma kšídlo und ten tojfl Pelsepup ma kšídlo. Ale antěl nema ani jedno kšídlo a já sem Antěl pitfornosty.“

„A co vlastně teď u mne pohledáváte –“

„Pochletaváte!“ vybafla ta věc. „Fy ste ale nefycvalany choloprátek, dyš fy se ptate čentlmena a k tomu antěla, co tu pochletává!“

Takovéhle řeči jsem si už nemohl nechat líbit, ani od anděla ne. A tak jsem se vzmužil, uchopil slánku, jež byla na dosah, a mrštil ji po vetřelcově hlavě. On však buď uhnul, anebo já jsem špatně mířil; podařilo se mi právě jen to, že jsem roztřískal sklo, které krylo ciferník hodin na krbové římse. Pokud se anděla týká, vyjádřil své mínění o mém útoku tak, že mne zase jako prve několikrát za sebou pořádně klepl do čela. Tyto rány mne okamžitě přivedly k poslušnosti a takřka hanebně doznávám, že mi buď bolesti, nebo vzteky vyhrklo z očí krapet slz.

„Mein Gott!“ pravil Anděl pitvornosti, patrně obměkčen mou zkroušeností. „Mein Gott, ten šlověk je puť felice namasány, anebo

felice smutny. Ty nesmiš to pit tak silny – musiš do fina pšidat vótu! Táty se napi, puť pašak chlap a nepreč – nepreč, žikám.“

Nato Anděl pitvornosti dolil můj pohár (v němž bylo asi do třetiny portského) bezbarvou tekutinou, která prýštila z jedné ruky v podobě láhve. Všiml jsem si, že tyto láhve mají na hrdlech nálepky, a na těch nálepkách že je nápis „Kirschwasser“.

Uznalá andělova vlídnost mne naladila na měkko, a posilněn vodou, již mi nejednou zředit mé portské, ukonejšil jsem se posléze natolik, že jsem mohl klidně naslouchat jeho nevšední přednášce. Netroufal bych si vypovědět vše, co jsem se doslechl, ale z toho, co říkal, jsem postřehl, že je to strážný duch, bdící nad „všemi maléry lidstva“, a že jeho posláním je pořádat příhody, nad jejichž pitvorností musí znovu a znovu žasnout všichni pochybovači. Když jsem se tu a tam opovážil vyslovit vážné pochyby o jeho smělých výrocih, začal doopravdy běsnit, takže jsem nakonec usoudil, že bude moudřejší mlčet a nechat ho, ať si vede svou. Rozpovídal se tedy zeširoka, kdežto já jsem jen seděl se zavřenýma očima, zabořený do křesla a bavil se žvýkáním hrozinek a cvrnkáním jejich stopek po pokoji. Avšak anděl si toto mé počínání začal náhle vykládat jako nevážnost ke své osobě. Nepříčetně rozlícený vstal, narazil si trychtýř ještě hlouběji do očí, strašlivě zaklel a pronesl jakousi hrozbu, jejíž smysl jsem přesně nepochopil, a nakonec se mi po pás uklonil a odporoučel se s přáním, kterým počastoval Gila Blase arcibiskup granadský: „*Beaucoup de bonheur et un peu plus de bon sens!*“ neboli: hodně štěstí a o trochu víc rozumu.

Ulevilo se mi, když odešel. Z těch několika málo skleniček klaretu, jež jsem vypil, na mne teď šlo spaní, zachtělo se mi zchrupnout si na patnáct dvacet minut, jak mám ostatně po obědě ve zvyku. V šest hodin jsem měl důležitou schůzku, kterou jsem za nic nechtěl zmeškat. Předchozí den vypršela má pojistná smlouva na dům, který obývám, a protože vznikly jakési rozpory, dohodl jsem se, že v šest zajdu na ředitelství pojišťovny a ujednám tam podmínky nové smlouvy. Vzhlédl

jsem k hodinám na krbové římse (na to, abych vytahoval kapesní hodinky, jsem byl příliš ospalý) a s potěšením jsem zjistil, že mám ještě pětadvacet minut času. Bylo půl šesté; do pojišťovny dorazím hladce za pět minut; a nikdy jsem chvíli siesty nepřetáhl přes dvacet pět minut. Měl jsem tedy docela bezpečný pocit a neprodleně jsem se uvelebil k spánku.

Když jsem si hezky pohověl, opět jsem vzhlédl k ciferníku nad krbem – a tu jsem málem uvěřil, že se tu děje opravdu něco velice pitvorného; shledal jsem totiž, že jsem místo obvyklých patnácti až dvaceti minut dřímал pouze tři minuty; neboť do sjednané schůzky zbývalo stále ještě dvacet sedm minut. Oddal jsem se opět spánku, ale když jsem se probudil podruhé, bylo k mému krajnímu údivu na hodinách pořád ještě dvacet sedm minut do šesté. Vyskočil jsem, abych hodiny prozkoumal, a zjistil jsem, že se zastavily. Mé kapesní hodinky ukazovaly půl osmé, a poněvadž jsem spal dvě hodiny, schůzku jsem samozřejmě zmeškal. „Nevadí,“ řekl jsem si, „ráno zajdu do kanceláře a omluvím se; teď by mne jen zajímalo, co se stalo s hodinami?“ Při bližší prohlídce jsem zjistil, že jedna hrozinková stopka, jak jsem je cvrnkal po pokoji za andělovy vleklé přednášky, prolétla rozbitým sklem ciferníku, uvízla jedinečnou náhodou v dírci pro klíček, a jak z ní konečkem vyčuhovala, zastavila chod minutové ručičky.

„Á, už vidím,“ řekl jsem, „žádná záhada, to se rozumí – jenom náhoda, k jakým tu a tam dochází.“

Už jsem o tom dál nepřemítal a odebral jsem se v obvyklou hodinu na lůžko. Postavil jsem svíci na stojan v záhlaví postele v úmyslu přečíst si několik stránek spisu *Všudypřítomnost boží* – želbohu jsem však do dvaceti vteřin usnul. Světlo jsem samozřejmě nechal hořet.

Ve spánku mě děsila přízračná postava Anděla pitvornosti. Zdálo se mi, že stojí v patách lůžka, odhrnuje záclonky a dutým, odporným hlasem sudu mi slibuje ukrutnou pomstu za opovržení, s jakým jsem se k němu zachoval. Svůj dlouhý proslov zakončil

tím, že sňal z hlavy trychtýřovitou čapku, vrazil mi její úzký konec do hrdla a zahltil mne oceánem kirschwasseru, který v nepřetržitém proudu chrlil z protáhlé láhve, jež mu loužila jako paže. Když jsem z těchto nesnesitelných muk posléze procítl, stačil jsem zrovna zahlédnout krysu, jak pádí od stojanu s rozžatou svící, nestačil jsem jí však zabránit, aby s ní nezmizela v díře. Krátce nato zavanul do mého chřípí silný, dusivý zápach – rázem mi svitlo, že v domě hoří. V několika minutách se rozpoutal požár v plné síle a v neuvěřitelně krátké době byl celý dům v jednom plameni. Z pokoje jsem mohl uniknout pouze oknem. Zástup lidí však rychle sehnal dlouhý žebřík a přistavil jej k oknu. Chvatně, a zdálo se i bezpečně, jsem po něm slézal, když tu ohromný vepř – který mi svým bachratým břichem a vůbec celkovým vzhledem i fyziognomií připomínal Anděla pitvornosti – tedy tento vepř, jak říkám, který až dosud klidně dřímал v blátě, si teď zčistajasna vzal do hlavy, že se potřebuje podrbat na levé lopatce, a nepřipadl na příhodnější drbadlo, než jaké mu skýtal spodek žebříku. Rázem jsem se zřítíl a při smůle, která mne stíhá, jsem si zlomil ruku.

Tato událost – spolu se ztrátou nároku na pojistné a ještě vážnější ztrátou vlasů, které mi dočista sežehl oheň – na mne hluboce zapůsobila, ba tak mnou otrásla, že jsem se rozhodl, že se ožením. Znal jsem bohatou vdovu, která právě truchlila nad ztrátou svého sedmého manžela, a její raněné duši jsem nabídl balsám svých slibů. Zdálo se, že mým prosbám váhavě podléhá. S pocity vděku a opojného obdivu jsem poklekl k jejím nohám. Zapýřila se a sklonila hlavu, takže se její bohaté vrkoče dotýkaly mé prozatímní kštic, dodané panem Grandjeanem. Nevím, jak se naše vlasy mohly do sebe zaplést, ale zapletly se. Povstal jsem bez paruky s holou bleskovkou, kdežto ona, plna opovržení a hněvu, v záplavě cizí kadeře. Mé vyhlídky na sňatek s vdovou se tedy zhatily nešťastnou náhodou, kterou sice nebylo možno předvídat, jež však byla přesto přirozeným důsledkem předchozích událostí.

Nezoufal jsem však a odhodlal jsem se dobýti srdce ne tak neoblomné. Štěstěna mi byla opět na krátký čas nakloněna, pak ale znovu vše zmařila malicherná příhoda. Potkal jsem svou vyvolenou na promenádě, hemžící se městskou smetánkou, a zrovna jsem se jí chystal vyseknout co nejvybranější poklonu, když mi do koutka oka vlétlo jakési cizí tělísko a na chvíli mne úplně oslepilo. Než jsem znovu prozřel, paní mého srdce nenávratně zmizela – nadobro uražena tím, že jsem ji minul bez pozdravu, vykládajíc si mé chování jako záměrnou nezdvouřilost. Stál jsem dosud celý zkoprnělý nad nenadálostí této příhody (která by ovšem mohla potkat kohokoli pod sluncem) a můj zrak byl dosud ochromený, když mne oslovil Anděl pitvornosti a s nečekanou přívětivostí mi nabídl pomoc. Velice něžně i obratně mi prohlédl postižené oko, sdělil mi, že v něm mám jakousi „kapičku“ (nevím, co tím myslel), a tu mi k mé úlevě odstranil.

Usoudil jsem nyní, že je nejvyšší čas skoncovat se životem (když si na mne neštěstí tak tvrdě zasedlo), a zamířil jsem za tím účelem k nejbližší řece. Tam jsem odložil šatstvo (proč bychom neměli umírat tak, jak přicházíme na svět?) a vrhl jsem se střemhlav do proudu. Jediným svědkem tohoto osudného činu byla opuštěná vrána, kterou zřejmě přilákalo zrní napuštěné kořalkou – sotva si na něm pochutnala, zbloudila od svého hejna. Jakmile jsem se ponořil, tento pták si umanol, že uletí s nejnepostradatelnější součástí mého oblečení. Odložil jsem proto zatím sebevražedný úmysl, vklouzl dolními končetinami do rukávů kabátu a pustil se za padoušským ptákem s hbitostí, jakou případ vyžadoval a okolnosti dovolovaly. Avšak krutá osudová smůla se mi stále lepila na paty. Jak jsem se překotně řítíl vpřed, hlavu v oblacích, oči upřené na zcizitelku mého majetku, zjistil jsem náhle, že se mé nohy nedotýkají pevné půdy, že po pravdě řečeno padám do propasti; a věru by ze mne byla zůstala jen mastná skvrna, kdybych se byl naštěstí nezachytil konce dlouhého vodícího lana, visícího z balónu, jenž právě letěl nade mnou.

Jakmile jsem se vzpamatoval natolik, abych pochopil, v jaké šlamastice vězím či spíše se vznáším, začal jsem o své choulostivé situaci z plných plic uvědomovat vzduchoplavce nad sebou. Mohl jsem si však plíce vykřičet – buď mne ten blázen vůbec nevnímal, anebo mne ten darebák schválně přehlížel. Zatímco balón prudce stoupal, mých sil ještě prudčeji ubývalo. Už jsem se chtěl odevzdat smutnému osudu a bez hlesu klesnout do moře, když tu se můj duch opět vzmužil; zaslechl jsem odkudsi shora dutý hlas, který jako by si ledabyly broukal jakousi operní árii. Vzhlédl jsem a spatřil Anděla pitvornosti. Se založenýma rukama se opíral o okraj koše; v ústech měl dýmku, z které nenuceně bafal a budil dojem, že je jak sám se sebou, tak s vesmírem vůbec náramně spokojen. Byl jsem příliš vyčerpán, abych mohl promluvit, a tak jsem na něho jen úpěnlivě zíral.

Ani on několik minut nepromluvil, třebaže ze mne nespouštěl oči. Posléze, přesunuv pěnovku uvážlivě z pravého koutku úst do levého, přece jen se uráčil promluvit.

„Kto fy ste?“ otázal se mne. „A co tam donnerwetter těláte?“

Na tuto drzost, krutost a licoměrnost jsem byl schopen vyrazit ze sebe jen jedno slůvko: „Pomoc!“

„Pomos!“ opakoval po mně ten lotr. „Já? Akorát! Taty máš flašku – ta ty pomuše, a di mi z fóci!“

S těmito slovy upustil těžkou láhev kirschwasseru, která mi dopadla přímo na temeno hlavy – měl jsem pocit, že mám mozek nadranc. Pod dojmem této představy jsem se chystal pustit lana a důstojně se rozžehnat se životem, avšak andělův křik mě od toho záměru odvrátil.

„Trž se!“ vybídl mne. „Nač ten spěch – počkej! Chceš ještě jeten flaštyčku, anepo si už natobro scízlivy a maš rosum sase pochromadě?“

Na to jsem rychle dvakrát za sebou kývl hlavou: jednou záporně, tím jsem chtěl naznačit, že prozatím o další láhev nestojím, a jednou

souhlasně, tím jsem mu chtěl sdělit, že jsem opravdu střízlivý a mám dozajista všech pět pohromadě. Zřejmě jsem si tím anděla poněkud udobřil.

„Na, už věříš?“ zeptal se mne. „Už konečně věříš, že se tějou pitforny věci?“ Opět jsem přikývl na souhlas.

„A věříš taky na mě, Antěla pitfornosty?“ Znovu jsem přitakal.

„A usnavaš, že si totál namasány a taky plázen?“ Ještě jednou jsem přikývl.

„Tej si tedy prafou ruku do lefy kapsy od kalchot – na tůkaz, že se natopro potfoluješ Antěli pitfornosty!“

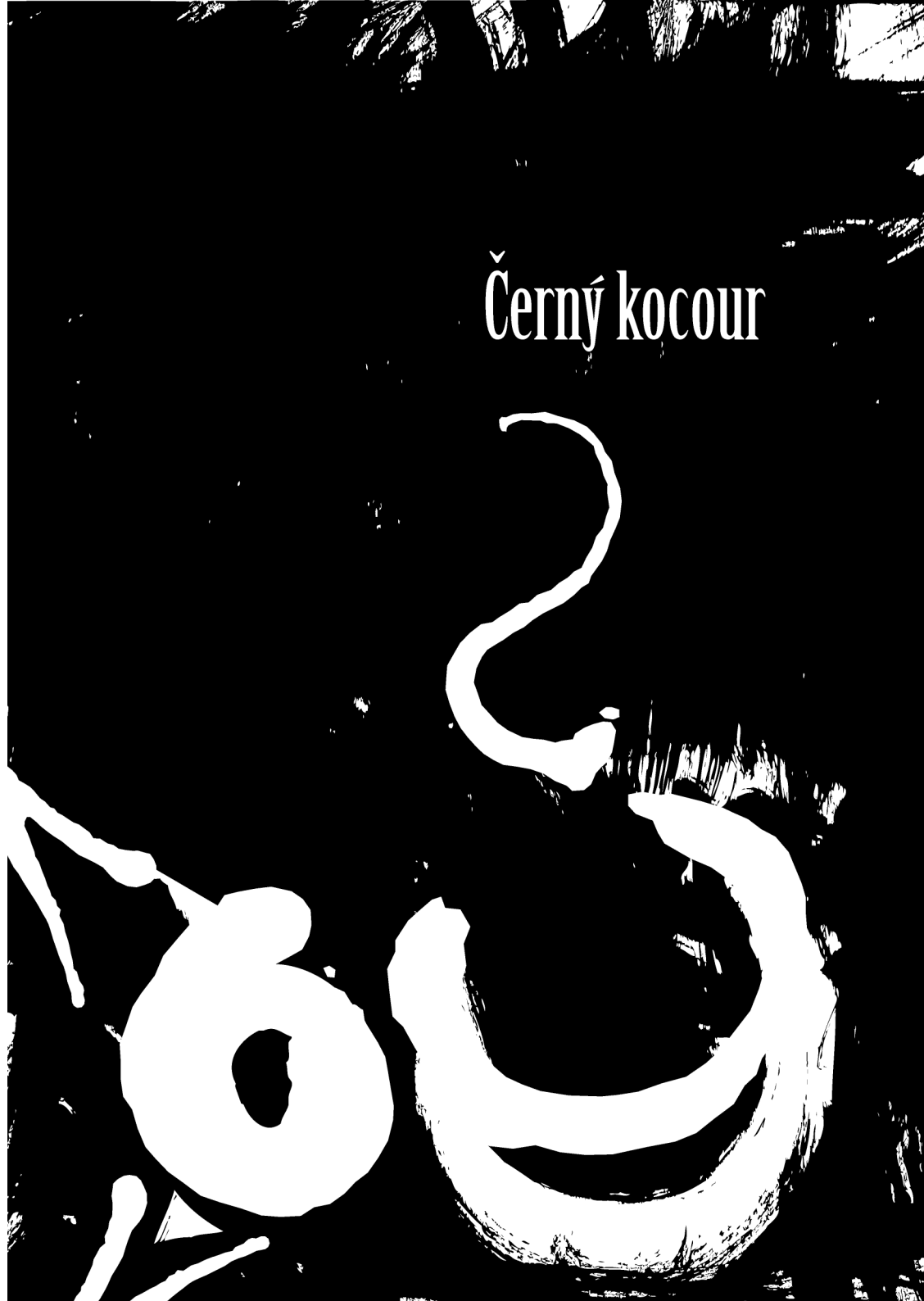
Tohle přání jsem z očividných důvodů nemohl splnit. Předně jsem měl levou ruku zlomenou od pádu ze žebříku, takže kdybych se byl přestal držet pravou rukou, přestal bych se držet vůbec. Za druhé jsem neměl kalhoty, neboť jsem doposud nedopadl vránu, která mi je bezohledně odnesla. Byl jsem proto nucen k své veliké lítosti zavrtět hlavou záporně – snažil jsem se dát tím andělu na srozuměnou, že je mi zrovna v té chvíli jaksi zatěžko vyhovět jeho skromnému přání! Ještě se mi hlava ani nezastavila, když Anděl pitvornosti zařval:

„Tak tedy táhny k čertu, donnerwetter!“

Sotva to vyslovil, vytáhl ostrý nůž a přetál jím lano, na kterém jsem visel, a protože jsme čistou náhodou byli právě nad mým domem (který mi za mého putování docela hezky přestavěli), stalo se, že jsem sletěl po hlavě do širokého komínu a přistál v krbu v jídelně.

Když jsem přišel k sobě (pád mě úplně omráčil), zjistil jsem, že jsou čtyři hodiny ráno. Ležel jsem jak široký tak dlouhý tam, kde jsem dopadl z balónu. Má hlava se nořila do popela vyhaslého ohniště, kdežto mé nohy spočívaly na troskách překocenéhol stolku, mezi zbytky všelijakých zákusků, promísených novinami, střepy a rozbitými lahvemi, jakož i prázdným džbánem schiedamské kirschwasser. Tak se mi pomstil sám Anděl pitvornosti.

Černý kocour

Nečekám a ani se nedomáhám, abyste tomuto šílenému, a přece tak obyčejnému příběhu, který tu vypíšete, uvěřili. Byl bych věru blázen, kdybych to čekal; vždyť se to i mé vlastní smysly brání dotvrdit. A přece nejsem blázen, ani se mi nic nezdá, o tom vás ujišťuji. Zítra však zemřu a dnes chci své duši ulevit. Nejdříve bych rád seznámil svět prostě, stručně a bez podrobných výkladů s pouhým sledem příhod v mé domácnosti. Důsledky těchto příhod mne děsily – trýznily – a zničily. Ale nebudu se pokoušet je vysvětlovat. Pro mne neznamenal nic než hrůzu – mnohým nepřípadnou ani tak hrůzné jako spíše bizarní. Možná, že se v budoucnu najde mozek, který mé přízraky zredukuje na běžnou, všední věc – nějaký chladnější, logičtější a ne tak vznětlivý mozek, jako mám já, a ten nebude vidět v okolnostech, které já líčím s hrůzou, nic víc než obvyklý postup docela přirozených příčin a následků.

Již od dětství jsem byl znám svou poddajnou a přívětivou povahou. Byl jsem dokonce tak nápadně útlocitný, že si ze mne kamarádi tropili žerty. Zvláště jsem miloval zvířata a rodiče mne proto zanašeli všemi

druhy mazlíčků. Také jsem většinu času trávil s nimi a nemohl jsem být šťastnější, než když jsem je krmil a laskal. Tento povahový rys se mnou rostl, a když jsem dospěl, byl mi jedním z hlavních zdrojů radosti. Těm, kdo si někdy oblíbili věrného a chytrého psa, nemusím snad ani vysvětlovat, jak nesmírné potěšení z toho plyne. V nesobecké, obětavé lásce němé tváře je cosi, co přímo zasahuje srdce toho, kdo nejednou zakusil vratké přátelství a chatrnou věrnost pouze lidského tvora.

Brzy jsem se oženil a s radostí shledal, že se v této zálibě se ženou shodneme. Když viděla, jak si libuji v domácích zvířatech, nevynechala jedinou příležitost, aby mi neopatřila právě ty nejmilejší. Měli jsme ptáky, zlaté rybky, nádherného psa, králíky, malou opičku a kocoura. Ten kocour, to bylo zvíře pozoruhodně velké a krásné, úplně černé a tak chytré, že člověk žasl. Když přišla řeč na jeho inteligenci, připomínala manželka, která tajně věřila na pověry, dávný lidový názor, podle něhož jsou všechny černé kočky zakuklené čarodějnice. Pochopitelně to nikdy nemyslila vážně a já celou tu věc uvádím vlastně jen proto, že jsem si na ni náhodou vzpomněl.

Pluto – tak se kocour jmenoval – byl můj oblíbený mazlíček a kamarád. Jen já jsem mu dával jíst, a kam jsem se v domě hnul, všude mi byl v patách. A dokonce jsem mu jen stěží zabránil, aby za mnou nechodil ulicemi.

Naše přátelství trvalo několik let, avšak během této doby nastal v mé celkové letoře či charakteru (stydím se to doznat) pronikavý zvrát k horšímu. Všim byl vinen běs opilství. Den ze dne jsem byl mrzutější, nedůtklivější a bezohlednější k citům druhých. Na svou ženu jsem si dovoloval; mluvil jsem s ní hrubě a nakonec jsem jí vyhrožoval násilím. Moji miláckové ovšem také pocítili změnu v mé povaze. Nejenže jsem je zanedbával, ale mizerně jsem s nimi zacházel. Pro Pluta jsem si však zachoval ještě tolik ohledu, že jsem mu neubližoval, jako jsem klidně ubližoval králíkům, opici, ba i psovi, když se mi náhodou anebo z příchylnosti připletli pod nohy. Avšak propadal jsem

své chorobě – a která choroba se vyrovná Alkoholu! – a posléze i Pluto, který stárl a byl proto trochu nevrlý – i Pluto začínal zakoušet následky mého mrzoutství.

Když jsem se jednou v noci vracel značně opilý z jedné z mých oblíbených putyk kdesi ve městě, vzal jsem si do hlavy, že se mi kocour schválně vyhýbá. Popadl jsem ho a on ze strachu, že mu ublížím, se mi lehce zahryzl do ruky. Okamžitě mne posedl ďábelský vztek. V tu chvíli jsem nevěděl, co dělám. Má pravá dřívější duše jako by prchla z mého těla a jeho každou žilku teď zavalila nestvůrná, kořalkou živěná zloba. Vytáhl jsem z kapsy u vesty nůž, otevřel jej, popadl ubohé zvíře za krk a chladnokrevně mu vyřízl z důlku jedno oko! Propadám se studem a odporem, když píši o této do nebe volající zlotřilosti.

Když se mi s jitem vrátil rozum – když jsem se vyspal z oparu nočního hýření – pocítil jsem nad zlým činem, který jsem spáchal, zpola hrůzu, zpola výčitky svědomí, byl to však pocit matný a neurčitý a duše se nedotkl. Znovu jsem se vrhl na pití a brzy jsem veškerou vzpomínku na svůj vztek utopil ve víně.

Kocour se zatím pomalu zotavil. Na důlek po ztraceném oku byla sice strašná podívaná, ale zvíře už zřejmě netrpělo. Chodilo po domě jako dřív, ale přede mnou, jak se dalo čekat, vyděšeně prchalo. Bylo ve mně ještě kus někdejší něhy, a proto jsem se zprvu rmoutil nad tím zjevným odporem tvora, který mne kdysi měl rád. Ale tento cit byl záhy vystřídán podrážděností. A pak – aby můj pád byl dovršen a zpečetěn – posedla mne zvrácenost. Filozofie tento pojem opomíjí. A přece vím právě tak jistě, jako že žije má duše, že zvrácenost je jedním z primitivních pudů lidského srdce – jednou z nerozlučných prvotních vlastností a pracitů, jež řídí vývoj lidské povahy. Kdo se aspoň stokrát nepřistihl, jak se dopouští zlého či pošetilého skutku jen a jen proto, že ví, že nemá? Cožpak nás cosi věčně nepudí porušovat navzdory rozumu to, čemu říkáme zákon, jen proto, že to jako zákon chápeme? Tento duch zvrácenosti dovršil, pravím, můj pád. Ta nezbadatelná touha

duše štvát samu sebe – znásilňovat vlastní přirozenost – křivdit jen pro křivdu samu – ta mne pudila, abych ublížoval dál, abych dokonal podlost, které jsem se dopustil na nevinném zvířeti. Jednou ráno jsem mu s chladným srdcem hodil kolem krku smyčku a pověsil ho za větev stromu. Pověsil jsem ho s pláčem, s hryzením svědomí, pověsil jsem ho, protože jsem věděl, že mě má rád, a protože jsem cítil, že mi nedalo důvod k pohoršení, pověsil jsem ho, protože jsem věděl, že tím páchám hřích – smrtelný hřích, který tak ohrozí mou nesmrtelnou duši, že ji možná i vyjme – pokud je to vůbec možné – z dosahu nekonečného milosrdenství nejslitovnějšího a nejukrutnějšího Boha.

Téhož dne, kdy jsem provedl tuto hanebnost, probudil mne v noci pokřik, že hoří. Záclony mého lůžka byly v plamenech. Hořel celý dům. Manželka, služka a já jsme jen o vlas ohni unikli. Všechno lehlo popelem. Požár pohltil veškerý můj majetek a já jsem od té chvíle propadl zoufalství. Nesnažím se slabošsky dokazovat příčinnou souvislost mezi pohromou a podlostí. Ale řadím k sobě celý ten řetěz faktů a nerad bych některý článek opominul. Den po požáru jsem se šel podívat na trosky domu. Až na jednu se všechny zdi sesuly. Tou výjimkou byla ne zvlášť silná stěna uprostřed domu, k níž bylo přistaveno čelo mé postele. Omítka na ní celkem odolala záru ohně, což jsem přičítal nedávnému nátěru. Kolem této stěny se nahnul hustý zástup lidí a mnozí se zvláště o jednu její část velmi podrobně a dychtivě zajímali. Mou zvědavost podnítila slova jako „Podivné!“, „Jedinečné!“ a podobné výrazy. Přistoupil jsem blíže a na bílé ploše jsem spatřil podobu obrovské kočky, jakoby vystouplou v basreliéfu. Otiskla se tam s přesností vskutku podivuhodnou. Zvíře mělo kolem krku provaz.

Když jsem ten přízrak spatřil poprvé – pro mne to byl vskutku přízrak –, zůstal jsem ohromen a zděšen. Pak jsem si ale vše rozvážil a ulevilo se mi. Kocoura jsem přece pověsil pokud se pamatuji, v sousední zahradě. Jakmile nastal poplach, nahnulo se do zahrady plno lidí a někdo zvíře podle všeho ze stromu odřízl a vhodil je otevřeným

oknem do mého pokoje. Patrně to provedl proto, aby mne vyburcoval ze spaní. Jak se pak zřítily ostatní stěny, vmáčkly oběť mé podlosti do vrstvy rozměklé malty a její vápno spolu s plameny a čpavkem zdechlíny dotvořily podobiznu, kterou jsem spatřil.

Třebaže jsem se s tímto úděsným zjevem rozumově docela hladce vypořádal – se svědomím jsem to ovšem tak dobře nesrovnal –, přece jen to silně otřáslou mou obrazotvorností. Celé měsíce jsem se nemohl zbavit toho kočičího strašidla a opět se ve mně začal probouzet jakýsi matný cit, ale nebyly to výčitky svědomí, jak se mi zdálo. Dokonce jsem začal litovat ztráty zvířete a ohlížet se v hnusných krčmách, do kterých jsem teď zapadal, po jiném takovém mazlíčkovi, prvnímu aspoň trochu podobnému, jenž by mi ztrátu nahradil.

Jedné noci, když jsem zase zpola otupělý vysedával v kteréši vykřičené špeluňce, přilákal náhle mou pozornost černý předmět, ležící na jednom z ohromných sudů džinu či rumu, z kterých se zařízení místnosti většinou skládalo. Hleděl jsem několik minut upřeně na vršek sudu a tu mě udivilo, že jsem předmět nezahlédl už dřív. Přistoupil jsem k němu a dotkl se ho. Byl to černý kocour – ohromný – právě tak velký jako Pluto a ve všem mu navlas podobný, krom jedné věci. Pluto neměl na těle jediný bílý chloupek, kdežto tento kocour měl téměř přes celou hrud' velikou, rozmazanou bílou skvrnu.

Jakmile jsem se ho dotkl, ihned vstal, začal hlasitě příst, lísal se mi k ruce a zřejmě se radoval, že si ho všímám. Nu, to je přece potvrzka, jakou jsem hledal! Hned jsem ho také chtěl od hospodského koupit, ten však prohlásil, že mu nepatří – nic o něm prý neví – nikdy předtím ho neviděl. Hladil jsem zvíře dál, a když jsem se pak měl k odchodu, ukázalo se, že se mu zachtělo jít se mnou. Dovolil jsem mu to a cestou jsem se občas shýbl a pohladil ho. Když jsme došli domů, kocour tu okamžitě zdomácněl a žena si ho také ihned velmi oblíbila.

Já jsem však brzy shledal, že se mi začíná protivit. Předpokládal jsem pravý opak, přesto však mě jeho očividná příchyllost – nevím jak

a nevím, proč to tak bylo – spíše odpuzovala a obtěžovala. Znenáhla se tento odpor a nedůtklivost vystupňovaly až k rozhořčené nenávisti. Vyhybal jsem se zvířeti; určitý pocit hanby a vzpomínka na dřívější ukrutnosti mi bránily týrat ho. Několik týdnů jsem ho neudeřil ani jinak netýral, ale znenáhla – opravdu znenáhla mne při pohledu na ně začal jímat nevýslovný hnus a raději jsem od něho mlčky prchal jako před morovou nákazou.

Mou nenávist podnítilo nepochybně i to, že jsem hned ráno, jak jsem zvíře přivedl domů, zjistil, že mu tak jako Plutovi chybí jedno oko. Tato okolnost je však tím víc přiblížila mé ženě, která – jak jsem již řekl – byla prodchnuta onou laskavostí, kterou jsem míval i já kdysi v povaze a jež mi připravila tolik prostých, čistých radostí.

Čím silněji se mi však kocour oškřivil, tím byl ke mně přítulnější. Chodil mi v patách s takovou vytrvalostí, o jaké bych čtenáře jen stěží přesvědčil. Ať jsem se kdekoli usadil, již se krčil pod židli nebo mi vyskočil na kolena a odporně se ke mně lísal. Jakmile jsem se zdvihl a chtěl jsem odejít, zapletl se mi pod nohy a málem mne porazil, anebo se mi svými dlouhými, ostrými drápkami zaťal do kalhot a vydrápal se mi až na prsa. V takových okamžicích se mi chtělo jedinou ranou ho zabít, avšak přece jen jsem se ovládl; bránila mi v tom jednak vzpomínka na někdejší zločin, ale hlavně přiznám se vám – nesmírný strach před tím zvířetem.

Tento strach nebyl v pravém slova smyslu strachem z nějakého fyzického zla – a přece si nevím rady, jak jinak to nazvat. Já se až stydím přiznat – ano, i v této zločinecké cele se stydím přiznat, že strach a hrůza, které mi zvíře nahánělo, byly vyvolány pouhopouhou chimérickou představou. Má žena mne nejednou upozorňovala na tvar bílé skvrny v chlupech, o níž jsem hovořil a která vlastně byla jediným viditelným znamením, jímž se cizí zvíře lišilo od kocoura, kterého jsem usmrtil. Čtenář si vzpomene, že toto znamení, ač velké, bylo původně velmi neurčité; avšak zvolna, téměř nepostřehitelně nabývalo – a můj rozum

se tomu dlouho vzpíral jako nějaké smyšlence – pevného a určitého obrysu. Nakonec dostalo podobu předmětu, jehož jméno se děsím vyslovit – především proto jsem si tu obludu hnusil, bál se jí a byl bych se jí i zbavil, kdybych si byl troufal – dostalo podobu, jak říkám, ohyzdné, příšerné věci – ŠIBENICE! Ó truchlivý, strašlivý nástroji, ztělesňující hrůzu a zločin – agónii a smrt!

Jaký jsem to byl teď ubožák – ta nejubožejší troska lidství! Považte: pouhé zvíře, nemá tvář, jejíhož druha jsem zpupně utratil – pouhé zvíře připraví mně – mně, člověku, stvořenému k obrazu Nejvyššího – tolik nevýslovných běd! Ó již nikdy jsem neměl poznat dobrodiní odpočinku – ani ve dne, ani v noci! Ve dne mne zvíře na vteřinu neopouštělo; v noci pak jsem se co hodinu vylekaně probouzel z úděsných, strašidelných snů, avšak ta příšera mi dál horce dýchala do tváře, tiskla mě ohromnou tíhou – vtělená můra, žádnou mocí nezaplášitelná – navěky zavalující mé srdce!

Drcen těmito mukami, nechal jsem v sobě vyhasnout i poslední špetku dobra. Už jen o zlu jsem přemýšlel – nejpodlejší, nejtemnější myšlenky mne vůbec neopouštěly. Má dosavadní popudlivost vybujela v nenávist ke všem věcem, k veškerému lidstvu; a náhlými, častými a nezvladatelnými výbuchy hněvu, do něhož jsem se slepě hroužil, trpěla obvykle nejvíc – ó jaká hanba! – má trpělivá, odevzdaná žena.

Jednoho dne šla se mnou cosi obstarat do sklepa starého stavení, které jsme v chudobě museli obývat. Kocour se po příkrých schodech hnul za mnou a málem mne srazil dolů; to mne rozlítlo k nepřítčetnosti. Napřáhl jsem sekeru (zapomněl jsem ve vzteku na dětský strach, který mi dosud krotil ruku) a chtěl jsem jedinou ranou zvíře skolit. Kdyby ta rána byla dopadla, jistě by byla smrtelná, avšak mou ruku zadržela žena. Vydrážděn tímto zásahem k ďábelskému hněvu, vytrhl jsem paži z jejího sevření a zaťal sekyru do jejího mozku. Na místě bez hlesu klesla k zemi.

Sotva jsem tuto obludnou vraždu spáchal, ihned jsem s naprostou rozvahou začal přemýšlet, kam tělo ukrýt. Věděl jsem, že z domu je ani ve dne, ani v noci nemohu odklidit bez nebezpečí, že mě zpozorují sousedé. V hlavě se mi vyrojilo mnoho nápadů. Také jsem si jednu chvíli říkal, že mrtvolu rozkrájím na drobné kousičky, které pak spálím. Pak mě zase napadlo vykopat pro ni ve sklepní půdě hrob. Anebo jsem uvažoval o tom, že ji na dvoře hodím do studny – nebo ji jako nějaké zboží uložím do bedny, zařídím vše k odeslání a pak pošlu pro nosiče, aby ji z domu odnesl. Konečně jsem připadl na něco, co se mi zdálo mnohem vhodnější než všechno ostatní. Rozhodl jsem se, že ji ve sklepě zazdím – tak jako ve středověku zazdívali své oběti mniši.

K takovému účelu se sklep dobře hodil. Jeho zdi byly stavěny neadbale a nedávno byly ohozeny hrubou omítkou, která ve vlhku ještě neztvrdla. Kromě toho z jedné stěny čněl výstupek vytvořený větrací šachtou či krbem, a ten byl vyzděn a přizpůsoben ostatním stěnám. Byl jsem si jist, že zde mohu snadno vyjmout několik cihel, do díry vložit mrtvolu a všechno zase zazdít jako předtím, takže tu nikdo neodhalí nic podezřelého.

A tento výpočet mne nezklamal. Hasákem jsem cihly snadno vyboursal, opatrně jsem mrtvolu přitlačil k vnitřní stěně, v této poloze ji podepřel a pak jsem všechno bez potíží uspořádal zas tak, jak to původně stálo. Obezřetně, nenápadně jsem si opatřil vápno, písek a štětiny, namíchal jsem omítku, která se nelišila od staré, a nanesl ji velmi pečlivě na nové zdivo. Když jsem skončil, měl jsem uspokojivý pocit, že se vše vydařilo. Zeď ničím neprozrazovala, že by se jí byl někdo dotkl; také smetí jsem pečlivě zametl. Pyšně jsem se rozhlédl a řekl si: „Vida, dnes jsem namouvěru nepracoval nadarmo!“

Teď mi jen zbývalo dopadnout potvoru, která mi způsobila tolik béd; konečně jsem se rozhodl ji zabít. Kdybych byl na ni v tu chvíli padl, byl by její osud zpečetěn, ale ukázalo se, že to prohnané zvíře se tak polekalo mého běsnění, že se střeží objevit přede mnou v mé

nynější náladě. Nelze vylíčit, nelze si představit ten hluboký, blažený pocit úlevy v mé hrudi, když jsem shledal, že ten hnusný tvor je pryč. Ani v noci se neukázal – a tak jsem aspoň jednu noc od jeho příchodu do domu tvrdě a pokojně spal; ach ano, spal jsem, třebaže mou duši tížila vražda!

Minul druhý a třetí den, ale můj trýznitel nepřicházel. Opět jsem dýchal jako volný člověk. Ta obluda prchla v hrůze navždy z mého domu! Víckrát už ji nespátřím! Jaké ohromné štěstí mne potkalo! Pocit viny za temný čin mne příliš netrápil. Vyslychali mne, ale na všechny dotazy jsem bez nesnází odpověděl. Dokonce nařídili domovní prohlídku – ale nic přece nemohli vypátrat. Hleděl jsem s jistotou vstříc budoucí blaženosti.

Čtvrtý den po vraždě mne naprosto nečekaně navštívili policisté a začali znovu celý dům velmi podrobně prohledávat. Byl jsem přesvědčen, že má skryš je prostě nevypátratelná, a nepocítil jsem tedy ani stín rozpaků. Úředníci mne vybídli, abych je při prohlídce doprovázel. Prozkoumali každičkou škvíru, každý koutek. Nakonec už potřetí nebo počtvrté sestoupili do sklepa. Nehnul jsem brvou. Srdce mi tlouklo klidně jako člověku pohříženému v nevinný spánek. Procházel jsem se sklepem z jednoho konce na druhý. Založil jsem si ruce na prsou a bezstarostně bloumal kolem. Policisté byli prohlídkou naprosto uspokojeni a už se chystali odejít. Mé srdce překypovalo radostí, kterou jsem nedovedl ukrotit. Prahla jsem po tom, abych vyslovil aspoň jediné vítězné slůvko a dvojnásob tak pocítil jejich přesvědčení o mé nevině.

„Pánové,“ řekl jsem, když už stoupali po schodech nahoru, „těší mě, že jsem rozptýlil vaše podezření. Budte zdraví a budte o maličko vlídnější, pánové. Mimochodem – tohle je velmi dobře stavěný dům.“ (V zuřivé touze říci něco nenuceně jsem už sotva věděl, co vůbec povídám). – „Dá se říci skvěle stavěný dům. Tyto zdi – už jdete, pánové? – tyto zdi jsou důkladně stavěny.“ A tu, posedlý chvástavostí,

zabušil jsem holí, kterou jsem držel v ruce, právě na onen kus zdiva, za kterým stála mrtvola mé drahé ženy.

Ó Bože, proč jsi mne neochránil, proč jsi mne nevytrhl z drápů arcidas! Ještě nedozněla ozvěna mých úderů, a již mi z hrobky odpovídal hlas! Byl to pláč – zprvu tlumený a přerývaný jako vzlykot dítěte, ale znenáhla propukající v táhlý, ječivý a nepřetržitý křik, v zrudné a nelidské vytí – kvílivý skřek hrůzy i triumfu, jaký se může jen z pekla ozývat, mnohohlasý skřek z hrdel zatracenců, zmítajících se v mukách, i satanů, jásajících nad jejich zatracením.

Bylo by bláhové mluvit o tom, co jsem si tenkrát myslel. V mráкотách jsem dovrávoral k protější stěně. Ti nahoře na okamžik strnuli děsem i bázni. Ale v příštím okamžiku již tucet statných paží strhávalo zeď. Zbortila se v jediném kuse. Před očima policistů se zjevila vzpřímená mrtvola, již značně rozložená, střísněná sedlou krví. Na její hlavě sedělo s rozšklebenou rudou tlamou a jediným ohnivým okem ohyzdné zvíře, které mne úskokem svedlo k vraždě a jehož zrádný hlas mne vydal katu. Zazdil jsem obludu do hrobky!

Medailon

Je živý a mluvil by, kdyby nezachovával příkaz mlčení.

Nápis pod italským obrazem sv. Bruna

Již dlouho mne spalovala vysoká horečka. Vyčerpал jsem všechny utišující prostředky, které v tomto pustém apeninském kraji byly po ruce – avšak bez výsledku. Můj sluha a jediný ošetřovatel v opuštěném zámku byl příliš neklidný a také neobratný, aby se odvážil pustit mi žilou; ostatně v bitce s bandity jsem ztratil víc než dost krve. Také nebylo radno, aby ode mne odcházel shánět někde pomoc. Nakonec jsem si vzpomněl na balíček opia, který ležel spolu s tabákem v pouzdru mé vodní dýmky; v Cařihradě jsem si totiž navykl kouřit s tabákem i tuto omamnou látku. Pedro mi podal pouzdro. Sáhl jsem dovnitř a našel narkotikum. Když jsem si však chtěl kousek ukrojit, zarazil jsem se. Při kouření na tom zvláště nezáleželo, jaké množství jsem ho požil. Obvykle jsem hlavičku dýmky naplnil do poloviny směsí, složenou z dvou rovných dílů opia a tabáku. Stávalo se, že jsem vykouřil celý obsah a nepocítil přitom žádný zvláštní účinek; někdy však jsem nevykouřil ani dvě třetiny dýmky a již se dostavily až zarážející příznaky duševní poruchy a varovaly mne, abych ustal. Jed ovšem účinkoval jen pozvolna, takže požitek byl bez jakéhokoli

nebezpečí. Teď jsem ale stál před něčím novým. Až dosud jsem opium nepolykal. Požíval jsem čas od času laudanum a morfium a před požitím těchto narkotik bych nebyl zaváhal. Neměl jsem však tušení, jak se zachází s tímto jedem v tuhém stavu. Pedro věděl o správném dávkování právě tak málo jako já, a tak jsem byl v nouzi odkázán na pouhý odhad. Přesto jsem se nijak zvlášť nezneklidnil – prostě jsem se rozhodl brát lék postupně. Řekl jsem si, že spolknu nejdříve jen velmi nepatrnou dávku. Jestliže nezapůsobí, budu ji opakovat; a tak budu pokračovat, dokud horečka nepoleví, dokud se nedostaví spánek, po němž tolik prahnu a který již skoro týden neoblažil mé rozjitřené smysly. Není pochyby o tom, že právě táto zjitřenost smyslů, to tupé třeštění, jež mne již zachvacovalo, zbavilo můj rozum souvislého vnímání a tak jej zatemnilo, že jsem už nerozeznával velké věci od malých, neboť jsem je nemohl srovnávat podle ustálených měřítek. V této chvíli jsem vůbec netušil, že to, co jsem pokládal za mizivou dávku opia, mohla být právě tak dobře dávka přemrštěně veliká. Naopak, vzpomínám, jak jsem s jistotou odměřil svou dávku tak, že jsem ji porovnal s celkovým množstvím opia, které jsem měl. A tak dávka, kterou jsem nakonec spolkl – a spolkl jsem ji bez obav – byla zajisté jen malou částí kusu, který jsem držel v ruce.

Zámek, do kterého se můj sluha odvážil vniknout násilím jen proto, že nechtěl připustit, abych s těžkým zraněním nocoval pod širým nebem – byl jednou z oněch navršenin ponurosti a pompy, jaké se od nepaměti chmuří v Apeninském pohoří; a chmuří se právě tak ve skutečnosti, jako v románech paní Radcliffové. Bylo zřejmé, že zámek byl jen dočasně a před nedávnem opuštěn. Usídlili jsme se v jedné z menších, ne tak honosně zařízených komnat, která ležela v odlehlé věži budovy. Místnost byla bohatě vyzdobena, všechno však bylo potrhané a staromódní. Na stěnách visely čalouny, pokryté rozmanitými a roztodivnými zbraněmi a trofejemi, jakož i neobvykle velkým počtem smělých moderních obrazů v rámech s bohatými

zlatými arabeskami. A tyto obrazy, jež visely nejen na hlavních stěnách pokoje, ale i v četných výklencích, které si bizarní architektura zámku nedovedla odpustit, tyto obrazy mne patrně vlivem začínajícího deliria nesmírně zaujaly. Prikázal jsem tedy Pedrovi, aby zavřel těžké okenice – byla už beztak noc –, zažehl svíce vysokého kandelábru, který stál v hlavách mého lůžka, a rozhrnul dokořán třásněmi zdobené závěsy z černého sametu, které postel obklopovaly. Vyslovil jsem tato přání proto, abych si mohl v případě, že neusnu, alespoň střídavě prohlížet obrazy a pročítat svazeček, který jsem našel na podušce a který se zabýval jejich popisem a rozborem.

Dlouho, předlouho jsem četl – a zbožně, obdivně se díval. Rychle a opojně prchaly hodiny a blížila se půlnoc. Když se mi pak poloha svícnu znelíbila, natáhl jsem s námahou ruku (nechtěje rušit dřímajícího sluhu) a přisunul svícen tak, aby jeho světla dopadala přímo na knihu. To však mělo naprosto nepředvídaný účinek. Paprsky četných svíců (a bylo jich mnoho) ozářily náhle výklenek, na který jeden ze sloupů lůžka vrhal až dosud hluboký stín. Tak jsem spatřil v živém osvětlení obraz, kterého jsem si předtím nevšiml. Byla to podobizna dívky dozrávající v ženu. Jen letmo jsem pohlédl na obraz – a zavřel oči. Co mne k tomu vedlo, to mi zprvu unikalo, ale s přivřenými víčky jsem v duchu přemítal, proč jsem vlastně zavřel oči. Byl to naléhavý popud, kterým jsem chtěl zřejmě získat čas na rozmyšlení, chtěl jsem si ověřit, zda mne zrak neklame, chtěl jsem zklidnit a zkrotit svou fantazii – připravit se na střízlivější a spolehlivější pohled. Za okamžik jsem se upřeně zahleděl na obraz.

Teď jsem ani trochu nepochyboval, že vidím jasně, neboť první záblesk svíců na plátně jako by rozehnal dřímotné mráčky jež obestíraly mé smysly, a vyburcoval mne rázem k plnému vědomí. Řekl jsem již, že to byla podobizna mladé dívky, a jak tomu bývá u medailónů, zachycovala pouze hlavu a ramena. Byla malována stylem, jakým s oblibou maluje své hlavičky Sully. Paže, ňadra i obrysy zářících vlasů

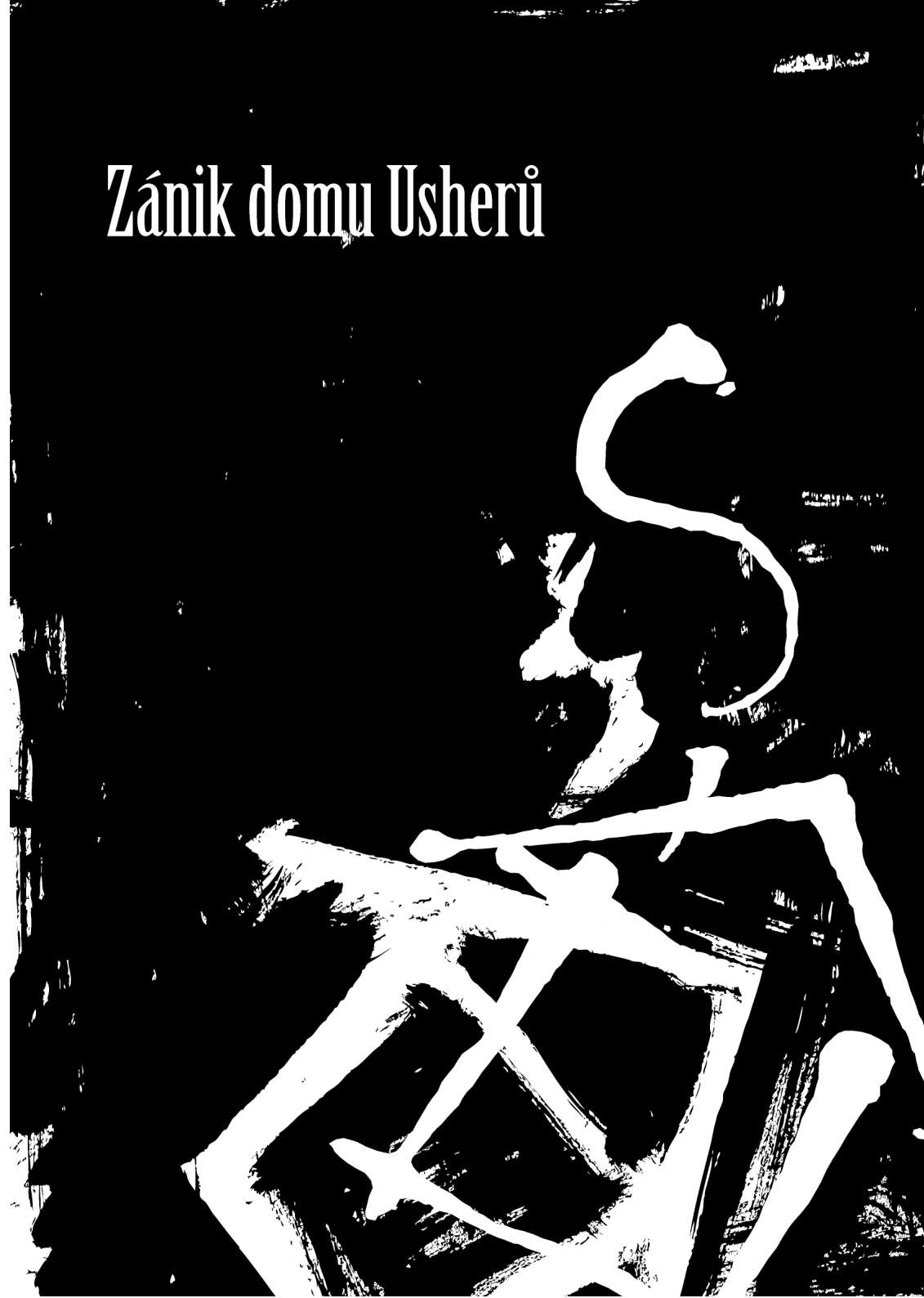

vplývaly neznatelně do nejasného, a přece hlubokého stínu, který tvořil pozadí celku. Rám byl oválný, bohatě zlacený, zdobený maurským filigránem. Jako umělecké dílo nemohlo nic vzbudit větší obdiv než obraz sám. A přece to bylo něco jiného než dokonalost malby, než nesmrtelná krása zpodobené tváře, co na mne tak prudce a tak mocně zapůsobilo. Je také vyloučeno, že si má fantazie probuzená z polospánku zaměnila omylem tvář obrazu za tvář živé osoby. Rozeznával jsem přece okamžitě příznačné rysy malířské školy a rámu – a to jistě tuto představu již v samém zárodku zaplašilo. Nad tím vším jsem se teď vážně zamyslel a snad celou hodinu jsem tak napůl ležel, napůl seděl, zíraje utkvěle na portrét. Konečně se mi zdálo, že jsem poznal tajemství jeho účinku, a klesl jsem opět do lůžka. Poznal jsem, že čarovné kouzlo obrazu tkví v naprosté živoucnosti výrazu, který mne zprvu ohromil, potom zmátl, uchvátil a zděsil. S niternou, posvátnou hrůzou jsem postavil svícen na původní místo. Příčina mého hlubokého vzrušení zmizela mi tak z očí a já jsem dychtivě sáhl po svazku, který pojednával o obrazech a líčil jejich historii. Vyhledal jsem číslo, kterým byl označen medailón, a četl tato temná, podivná slova:

„Byla to dívenka převzácné krásy, a jak byla líbezná, tak byla i plná šťastné pohody. Neblahá však chvíle, kdy spatřila malíře, kdy k němu zahořela láskou, kdy si ho vzala za muže. On – náruživý, hloubavý a přísný, měl již jednu nevěstu: své umění. Ona – dívenka převzácné krásy a právě tak líbezná, jako plná šťastné pohody, rozjasnělá, úsměvná a dovádívá jako mladá srna, vše milovala, ze všeho se těšila; nenáviděla pouze umění, jež jí bylo sokem, děsila se pouze palety, štětce a ostatních ošklivých nástrojů, jež ji okrádaly o tvář milého. A tak tato paní vyslechla jistě s hrůzou přání malíře, namalovat portrét své mladé ženy. Ale byla pokorná a poslušná a sedávala odevzdaně po mnoho týdnů v temném, vysokém arkýři, kam pouze shora prosvítalo trochu světla na šedavé plátno. Malíř však planul pro své dílo a dlouhé hodiny a dlouhé dny na něm nepřestával pracovat. A byl to muž náruživý, nezkrotný

a zasmušilý a svému zanícení propadal. Neviděl proto, že světlo, tak děsivě ozařující osamělou věžičku, hubí zdraví i ducha jeho manželky; všichni ji viděli chřádnout, jenom on ne. Ona se však stále usmívala a nestýskala si, neboť viděla, s jakou horoucí a spalující rozkoší se malíř (tehdy již slavný) pustil do svého díla, jak se dnem i nocí lopotí, aby vytvořil podobu té, která jej miluje, která však denně umdlévá a slábne. A vskutku, kdo podobiznu spatřil, hovořil zjihlým hlasem o věrnosti podoby jako o zázraku, který dotvrzuje nejen malířovo umění, ale i jeho hlubokou lásku k ženě, kterou tak nepřekonatelně zpodobil. Když však později práci dokončoval, nikdo už do věže nesměl. Malíř byl teď již posedlý tvůrčím zápalem, nespouštěl z plátna oči, ba i na tvář své ženy jen zřídka pohlédl. A neviděl, že barvy, které roztírá na plátna, ubírá z líček té, která sedí před ním. A když uplynulo mnoho týdnů a zbývaly už jen maličkosti přičinit, pouhý dotek štětce na rtech, pouhý stínek barvy v oku, duch paní opět vzplál jako plamen v nitru lampy. A potom se štětec dotkl rtů, stínek zbarvil oko – a malíř stanul na okamžik před dílem, které vytvořil. Ale v příštím okamžiku, zíraje dále na obraz, začal se chvět a sinat a v úděsu zvolal: ‚Toto je opravdu život sám!‘ Pak se prudce otočil k své milované – byla mrtva!“

Zánik domu Usherů

*Jeho srdce je loutna zavěšená;
sotva se ho dotkneš, zní.*

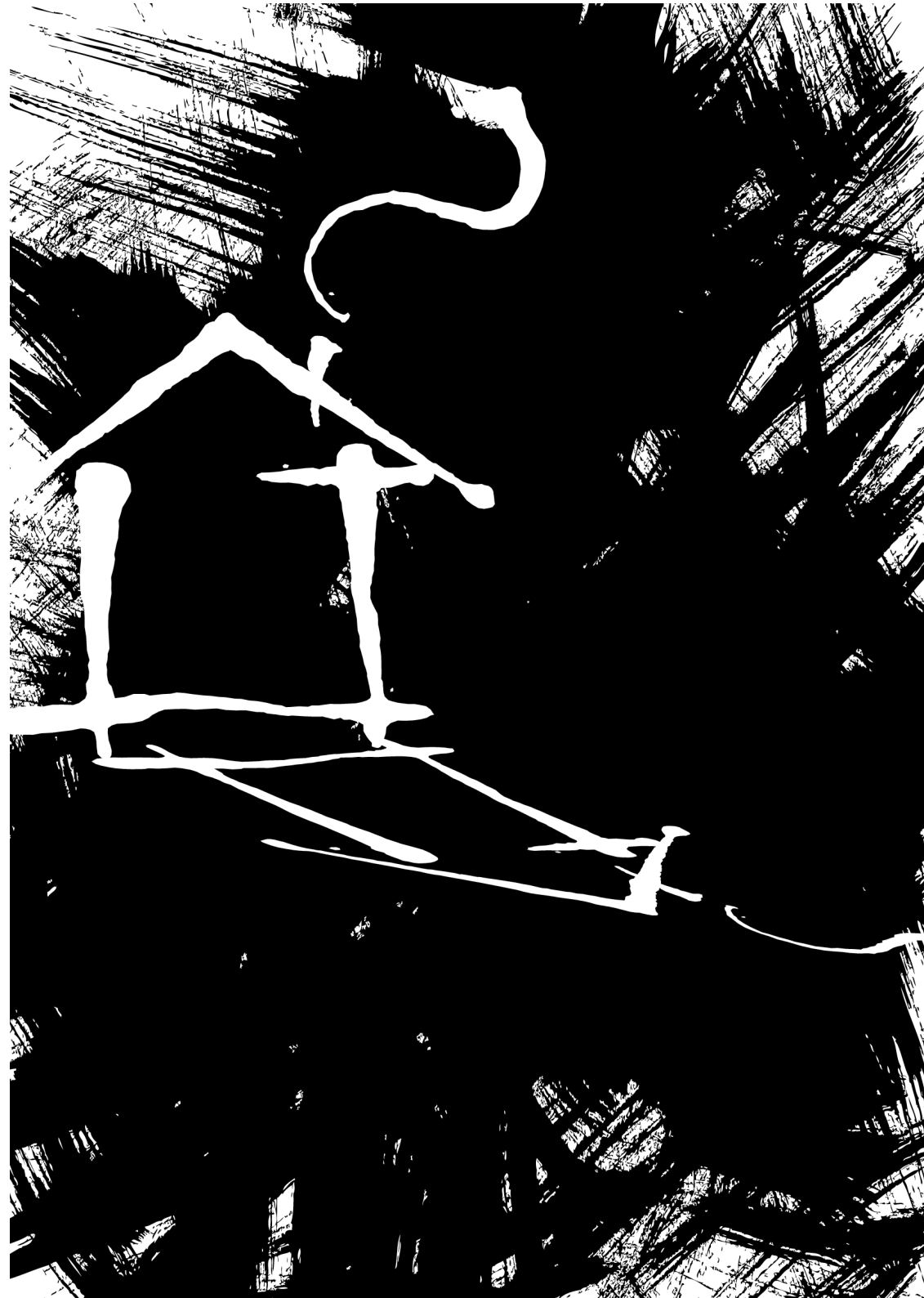
De Béranger

Po celý kalný, ponurý podzimní den, v němž se neozval jediný hlásek, v němž tísnivé mraky visely z nízké oblohy, projížděl jsem zcela sám na koni neobyčejně pustou končinou země a teprve s večerními stíny dorazil jsem na dohled k neblahému domu Usherů. Nevím proč – ale jak jsem jen na dům pohlédl, zaplavil mou duši nepřekonatelný stesk. Říkám nepřekonatelný, neboť jej nezmírnilo ani dojetí, to napůl slastné, poetické dojetí, s jakým prožíváme i nejčernější obrazy smutku a děsu v přírodě. Zahleděl jsem se na scénérii před sebou – na vlastní dům a prosté rysy krajiny kolem, na holé zdi, na prázdná, očím podobná okna, na pár trsů bujné ostřice, na několik bílých kmenů zetlelých stromů – hleděl jsem na to všechno s takovou sklíčeností v duši, jakou nemohu přirovnat k žádnému pozemskému zážitku; snad jen k rozčarování požívače opia, k tomu krutému skoku do všedního dne, kdy rouška snu ohavně spadne. Na srdce mi dolehl mrazivý chlad, skleslost, ošklivost – myšlenky prostoupila neskonalá pustota a ničím na světě nedokázal jsem vykresat z fantazie špetku vznešenosti. Co

to jen je, uvažoval jsem, co mne tak podlomilo při pohledu na dům Usherů? To byla záhada, kterou jsem nedovedl rozluštit; a nemohl jsem ani zaplašit šeré přeludy, které na mne v zamýšlení dotíraly. Musel jsem z nouze přijmout neuspokojivý závěr, že určitá seskupení i prostých přírodních jevů mají nepochybně moc takto na nás působit, avšak rozbor té moci je přece jen nad náš rozum. Pak jsem si řekl, že snad stačí pozměnit uspořádání scény či jen některých drobností v celkovém seskupení – a truchlivý dojem se zmírní anebo docela pomine. S touto myšlenkou jsem zabočil k sráznému břehu černého ponurého močálu, jehož lesklá hladina přiléhala až k obydlí, avšak s děsem ještě otřesnějším než prve hleděl jsem dolů, na obrácený, zrcadlový obraz šedé ostřice, přízračných kmenů, prázdných očí oken.

A přece jsem byl odhodlán pobýt v tomto truchlivém domě několik týdnů. Jeho majitel Roderick Usher býval jedním z druhů mých dětských her, ale od našeho posledního setkání uběhlo už mnoho roků. Nedávno jsem však na vzdáleném venkově dostal od něho dopis – dopis, na který pro jeho vášnivý, naléhavý tón nebylo možno odpovědět jinak než osobní návštěvou. Již rukopis prozrazoval nervové rozrušení. Pisatel hovořil o vážné tělesné chorobě – o duševní poruše, která ho prý sužuje – o vroucím přání spatřit mne, svého nejlepšího, ba jediného osobního přítele – v naději, že mu má milá společnost přinese v nemoci úlevu. A právě pro způsob, jakým mi to všechno sděloval, s jakou niternou naléhavostí mne o to žádal, nemohl jsem váhat a bez odkladu jsem uposlechl této – vím dobře – prapodivné výzvy.

Třebaže jsme jako hoši bývali důvěrnými kamarády, věděl jsem toho o svém příteli vskutku málo. Býval vždy přehnaně uzavřený. Byl jsem si však vědom, že jeho starobylý rod slul od nepaměti vzácnou citlivostí, která se už věky projevovala v četných jemných uměleckých dílech; v době nedávné pak o ní svědčí časté skutky štědré, a přece nevtíravé dobročinnosti a také náruživý zájem o hudbu, totiž spíše

o její složité formy, než o její obecně přijatou a srozumitelnou krásu. Dověděl jsem se také velmi pozoruhodnou věc, že kmen rodiny Usherů, odpradávná nesmírně vážený, nevydal ze sebe nikdy sebemenší trvalou poboční větev, jinými slovy, že celá rodina pochází, a kromě nepatrných a velmi dočasných výjimek pocházela, z jediné přímé linie. Když jsem pak přemítal o tom, jak dokonale se vlastnosti panství shodují s vlastnostmi rodu, o tom, jak se obojí během dlouhých staletí patrně navzájem ovlivňovalo, usoudil jsem, že snad právě tento nedostatek – ta chybějící poboční větev – a tedy i neúchylné přenášení dědictví i jména z otce na syna, nakonec obě složky ztotožnily, takže dědičný titul splynul s podivným, dvojnásobným pojmenováním „Dům Usherů“. A tento pojem zahrnoval v myslích venkovských lidí, kteří ho užívali, zřejmě rodinu i rodinné sídlo.

Jak jsem již řekl, měl můj poněkud dětinský pokus – totiž že jsem pohleděl dolů na hladinu močálu – jediný účinek; zesílil první úděsný dojem. Není pochyby o tom, že čím silněji jsem si uvědomoval, jak mne zachvacuje strach – byl to pověrečný strach, proč to nepřiznat? – tím rychleji sám strach rostl. Dávno jsem věděl, že všechny pocity vyvolané hrůzou podléhají tomuto paradoxnímu zákonu; a snad tedy jen proto, když jsem zas odvrátil oči od obrazu ve vodě a upřel je přímo na dům, vyvstala mi v mysli zvláštní představa – představa opravdu tak absurdní, že ji uvádím, jen abych ukázal strhující moc těchto tísnivých prožitků. Vydráždil jsem do té míry svou obrazotvornost, že jsem opravdu uvěřil, že celou budovu i vše kolem ní obestírá ovzduší, které je vlastní jen sídlu a nejbližšímu okolí – ovzduší, které se v ničem nepodobá povětří nad námi, ale vyvěrá ze ztrouchnivělých stromů, šedých zdí, zamlklého močálu – otravné, mystické výpary, tíživé a lezavé, takřka neznatelné, s nádechem barvy olova.

Setřásl jsem z mysli to, co nemohlo být ničím jiným než snem, a začal jsem zevrubně zkoumat skutečný vzhled budovy. Nejnápadnější se mi na ní zdála její nesmírná staroba. Věky ji notně znetvořily. Celý

zevnějšek pokrývala droboučná plíseň, jejíž tkanivo splývalo v jemné spleti z okapů. A přece nedělal celek dojem nějakého mimořádného rozpadu. Nikde jsem neviděl pobožené zdivo, třebaže části dosud zcela zachovalé ostře kontrastovaly s jednotlivými kameny, které se již drolily. V mnohém mi to připomínalo klamnou soudržnost starého řezbářského díla, jež léta a léta trouchniví v opuštěném sklepě, nerušeno sebemenším závanem čerstvého vzduchu. Přes tyto povrchové známky sešlosti neprozrazovala stavba žádnou znatelnější nepevnost. Snad oko pátravého pozorovatele by odhalilo takřka neviditelnou trhlinu, která se klikatě táhla seshora dolů a ztrácela se posléze v kalné vodě močálu.

Když jsem si všechno prohlédl, přejel jsem po krátké hrázi k domu. Sluha mi odebral koně a já jsem vstoupil pod gotickou klenbu dvorany. Odtud mne komorník neslyšným krokem mlčky odváděl spleti temných chodeb k pracovně svého pána. Nedovedu si to vysvětlit, ale mnohé věci, které jsem cestou zahlédl, prohloubily temné pocity, o kterých jsem se zmínil. Předměty kolem mne, ať to byly řezby na stropech, chmurné čalouny na stěnách, ebenová černá podlahy nebo fantazmagorické heraldické trofeje, které se při každém kroku rozřinčely, byly sice věci, na jaké jsem byl od dětství zvyklý – a rád jsem si přiznával, jak je mi to všechno běžné – přece však jsem užasl nad neobvyklostí představ, které tyto obyčejné zjevy podnítily. Na jednom schodišti jsem se setkal s rodinným lékařem. Měl jsem dojem, že mu z tváře číší jednak potouchlost, jednak rozpaky. Poplašeně mne pozdravil a šel dál. Tu komorník rozevřel dveře a uvedl mne k pánovi.

Pokoj, do kterého jsem vstoupil, byl velmi prostorný a vysoký. Okna tu byla dlouhá, úzká, lomená a tak vysoko nad černou dubovou podlahou, že byla z místnosti naprosto nepřístupná. Mřížovím sem pronikaly chabé záblesky karmínových červánků, které zřetelněji ozařovaly jen nápadnější předměty nablízku; marně jsem se však

namáhal dohlédnout do odlehlejších koutů komnaty či do výklenků klenutého, prolamovaného stropu. Po stěnách visely tmavé drapérie. Celkové zařízení bylo bohaté, ale nepohodlné, zastaralé a zchátralé. Povalovalo se tu mnoho knih a hudebních nástrojů, ty však obraz nikterak neoživovaly. Cítil jsem, že dýchám ovzduší smutku. Úděsný, niterný a nezaplášitelný stesk snášel se všude a vše prostupoval.

Jakmile jsem vstoupil, zvedl se Usher z pohovky, na které ležel natažený, a nadšeně, vřele mne uvítal. Zprvu mně napadlo, že je v tom až přemíra srdečnosti – jakási chtěnost znuděného světáka, avšak krátký pohled na jeho tvář mne přesvědčil o jeho naprosté upřímnosti. Usedli jsme, a když se chvílemi zamlčel, hleděl jsem na něj s pocitem zpola soucitu, zpola hrůzy. Opravdu neznám člověka, který by se v tak krátké době tak strašlivě změnil, jako se změnil Roderick Usher! Jen stěží jsem mohl uvěřit, že ta lidská troska přede mnou je totožná s druhem mých chlapeckých let. A přece rysy jeho tváře neztratily nic ze své pozoruhodnosti: mrtvolně bledá pleť; oči velké, průzračné a nesrovnatelně třpytné; rty poněkud tenké a velmi bledé, přitom však nádherně vykrojené; nos jemného židovského tvaru s neobvykle širokým chřípím; něžně vykroužená brada, jen málo vyčnělá, zračící jistý nedostatek duševní energie; vlasy měkčí a tenčí než pavučina – tyto rysy spolu s nepřiměřeným rozpětím lebky nad spánky vytvářely zjev, na který nelze jen tak zapomenout. A hle, stačilo jen trochu vyšinout základní charakter těchto rysů a výraz, který kdysi vyjadřovaly – a nastala taková změna, že jsem byl na pochybách, s kým mluvím. Nejvíce jsem se ulekl, ba zděsil nynější příšerné bledosti pleti a nezemského lesku očí. Také své hedvábné vlasy nechával teď růst zcela nepěstěně, a když jsem viděl, jak mu jejich rozčuchané, tenounké praménky spíše povlávají, než splývají kolem tváře, nemohl jsem při vší snaze spojit jejich rozháranost s představou něčeho prostě lidského.

V chování mého přítele mne okamžitě zarazila rozpolcenost – nedůslednost; a brzy jsem poznal, že pramení z matných a marných pokusů přemoci ustavičné chvění, jakousi nesmírnou úzkost. Na něco podobného jsem byl vlastně už připraven jednak jeho dopisem, jednak jsem si vybavil určité sklony patrně už v dětství, a také jsem mnohé poznal z jeho příznačné tělesné soustavy a temperamentu. Chvillemi se choval bujaře, chvillemi sklesle. Hlas mu rychle přecházel od zajímavé nerozhodnosti (kdy v něm patrně životní síla nadobro uhasla) až k jakési rázné stručnosti – k úsečnému, důraznému, nespěchavému a hrdelnímu tónu – k té ztěžklé, pečlivě vážené a bezvadně artikulované duté mluvě, jakou slyšíme u zatvrzelých pijanů či nevyhlášených kuřáků opia ve chvílích nejsilnějšího rozrušení.

Tímto způsobem hovořil o smyslu mé návštěvy, o tom, jak toužebně si přál mne vidět a jakou útěchu ode mne očekává. Dosti obsírně líčil povahu své choroby. Byla to podle jeho názoru vada vrozená a rodová, na kterou marně hledá lék – pouhá nervová předrážděnost, dodal zase vzápětí, která bezpochyby co nevidět přejde. Projevuje se řadou nepřírodných pocitů. Některé z nich, když je rozbíral, mne zaujaly i překvapily; ale možná že mne ovlivnily i jeho obraty a celkový způsob vyprávění. Trpěl až zrudnou přecitlivělostí smyslů; snášel pouze jídla bez jakékoli chuti; mohl nosit šaty jen z určité látky; vůně všech květin ho odpuzovaly; sebeslabší světlo mu trýznilo oči; a ze zvuků mu nenažáněly hrůzy jen zvuky některých strunných nástrojů.

Poznal jsem, že je v područí jakéhosi zvráceného děsu: „Já zahynu,“ říkal, „já jistojistě zahynu na tuhle žalostnou slabost. To bude má smrt, ano, to a nic jiného. Děsím se všeho, co přijde, ale ne přímo toho, jen následků. Třesu se při pomyslení, že se přihodí něco malicherného, nějaká hloupost, která přivolá tu nesnesitelnou úzkost. Nebezpečí se vlastně nebojím, bojím se jen jeho neúprosného následku – hrůzy. V tomhle vyčerpaném, zuboženém stavu cítím, že dříve či později přijde chvíle, kdy i s rozumem musím

ztratit život, že jej ztratím v boji s odporným přízrakem, kterým je – STRACH.“

Z jeho úryvkovitých, matných narážek jsem poznal i další podivný rys jeho duševního rozpoložení. Podléhal jistým nadsmyslným představám o domě, který obýval a z kterého se už dlouhá léta na krok nevzdálil – představám o působení sil, jejichž mystickou moc líčil příliš mlhavě, abych se zde o ní rozepisoval – představám o tom, jak prý si jisté vlastnosti již samé hmoty a tvaru rodinného sídla, jimž byl tak dlouho vystaven, podmanily jeho duši, jak nakonec hmotná podstata šedých zdí a věží i kalného močálu, v němž se zrcadlily, ovládly duchovní podstatu jeho bytosti.

Přece však připouštěl, byť nerad, že zádumčivost, která ho tak tíží, může mít do jisté míry přirozenější a daleko zřejmější původ: je to těžká a vleklá choroba, ba blížící se již smrt jeho vroucně milované sestry – jeho jediné společnice po dlouhá léta – jeho poslední a jediné příbuzné na světě. „Kdyby zemřela,“ řekl s trpkostí, na kterou nikdy nezapomenu, „zůstanu zde já, zoufalý a slabý, jako poslední potomek starého rodu Usherů.“ Za jeho řeči přešla zvolna lady Madeline (tak se totiž jmenovala) odlehlým zákoutím místnosti a zmizela, aniž mne upozorovala. Hleděl jsem na ni s krajním úžasem, v němž bylo i trochu hrůzy, a přece jsem si tyto pocity vůbec nedovedl vysvětlit. Sledoval jsem ji, jak se vzdaluje, a všechno ve mně strnulo. Jakmile se za ní zavřely dveře, hledaly mé oči bezděčně a dychtivě tvář jejího bratra – ten však zabořil obličej do dlaní a viděl jsem, jak mu vyzábly prsty ještě příšerněji zesinaly a jak mu jimi kanou proudy horoucích slz.

Lékaři lady Madeline si s její nemocí nevěděli již dlouho rady. Trvalá apatie, postupné vyčerpávání organismu, přechodné, ale časté záchvaty částečně kataleptické povahy – tak zněly nezvyklé diagnózy. Až dosud útrapám choroby statečně vzdorovala a až dosud nezůstávala trvale na lůžku; avšak na sklonku večera v den mého příjezdu ji ničivá moc hubitelky (jak mi v noci Usher nevýslovně rozechvěn oznámil)

zlomila; i poznal jsem, že můj jediný kratičkový pohled na ni byl patrně i pohledem posledním – že už ji víckrát, aspoň pokud bude naživu, nespátřím.

V příštích dnech jsem ani já, ani Usher její jméno nevyslovili; a po tu dobu jsem se všemožně snažil rozptýlit přítelovu melancholii. Malovali jsme a četli spolu anebo jsem očarován poslouchal, jak vášnivě improvizuje na svou výmluvnou kytaru. Avšak čím důvěrněji jsme se sbližovali, a tedy čím hlouběji jsem mohl proniknout do tajů jeho duše, s tím větší hořkostí jsem si uvědomoval, jak marná je veškerá snaha rozjasnit mysl, z které číší temnota jako neměnná vrozená vlastnost a prostupuje všechny hodnoty duchovního i fyzického světa nekonečnou záplavou smutku.

Nikdy mi nevyvmizí z paměti ty unášející hodiny, které jsem trávil s pánem Ushera doma. Přece však bych se nadarmo namáhal přesněji objasnit povahu našich studií, jimiž jsme se zabývali a do kterých mne zasvěcoval. Vznětlivá, chorobná představivost vrhala na vše infernální svět. Navždy mi budou znít v uších jeho dlouhé improvizované žalozpěvy. Zvláště truchlivou vzpomínku jsem si zachoval na jednu podivně přetvořenou a rozvedenou verzi divoké melodie posledního Weberova valčíku. O obrazech, v nichž si jeho složitá fantazie libovala, které se každým tahem štětce rozplývaly ve větší mlhavost – a ta mne děsila tím víc, čím méně jsem chápal, proč se děším – o těchto malbách (ač si je dovedu jasně vybavit) bych se marně pokoušel sdělit víc, než co se dá obsáhnout – a je toho pramálo – pouze psaným slovem. Svrchovaná prostota, nahá linie jeho kresby člověka přitahovala i odpuzovala. Maloval-li někdy nějaký smrtelník pouhé pojmy, pak to byl Roderick Usher. Ve mně alespoň – v tehdejším prostředí – probouzely ty čiré pomyslnosti, které můj přítel melancholik vrhal na plátno, nesnesitelný pocit posvátné hrůzy, pocit, který mne nikdy ani trochu neznepokojoval třeba při pohledu na snové, rozvášněné, a přitom tak konkrétní přeludy malíře Fuseliho.

Mohl bych aspoň přibližně popsat jeden z těch fantazmagorických výtvorů, který nebyl malován v tak přísně abstraktním duchu. Malý obrázek představoval vnitřek nesmírně dlouhé, pravouhlé krypty či tunelu s nízkými stěnami, hladkými, bílými, ničím nepřerušnými, nezdobenými. Jisté podružné detaily obrázku probouzely živou představu, že kobka leží úžasně hluboko pod zemským povrchem. Po celé její ohromné délce nebyl nikde vidět východ, nebylo možno rozeznat ani pochodeň či jiný umělý světelný zdroj, a přece se tím prostorem šířila záplava oslnivých paprsků, nořících celek do strašidelného a nepřirozeného jasu.

Zmínil jsem se již o chorobném stavu jeho sluchového orgánu; pacient nesnášel žádnou hudbu kromě jistých akordů hraných na strunné nástroje. Snad právě z tohoto úzkého výběru, kterým se také omezoval při hře na kytaru, vznikl do značné míry fantastický styl jeho přednesu. Ovšem vášeň a lehkost, s jakou improvizoval, se nedá takto vysvětlit. Jak nápěv, tak slova jeho nezkrotných skladeb (nezřídka totiž improvizoval i slovní rýmovaný doprovod) byly zřejmě výsledkem oné duševní vyklidněnosti a soustředěnosti, kterou jsem u něho pozoroval, jak jsem již naznačil, jen v okamžicích vrcholného, uměleckého vzepětí. Slova jedné z těchto rapsodií jsem si snadno zapamatoval. Uchvátila mne při jeho přednesu tak mocně asi proto, že jsem tehdy poprvé z jejího skrytého, mystického významu vycítil, jak plně si Usher uvědomuje vratkou vládu svého vznešeného rozumu. Verše, nazvané *Očarovaný palác*, zněly přibližně, ne-li doslova, takto:

*V nejzelenějším koutu země,
dobří andělé kde sní,
zvedal kdysi bílé témě
palác pyšný, překrásný.*

*V údolí, kde vládl Rozum,
tam hrad stál!
Nad sličnější stavbou cherub
nikdy křídla nerozpjál!*

*Vlajky žluté, zlaté, slavné
povlávaly na valech
(to vše bylo v době dávné,
v zapomenutých již dnech)
a kdejaký větrík svěží
si s nimi hrál –
polaskav zdi zdobných věží,
rozvoněný letěl dál.*

*V šťastné dolině té poutník
viděl oknem zářícím
k melodii ladné loutny
duchy v rytmu tančící
kolem trůnu, na němž seděl
v pompě královské,
v lesku, jenž mu přináležel,
sám panovník říše své.*

*Palácová brána plála
perlami a rubíny
a jí šuměla a vála,
vála po všechny ty dny
Echa, kterým bylo dané
šířit v dál
(hlasy krásy neslychané)
vtip a moudrost, jíž slul král.*

*Zlí duchové v šerém šláři
přepadli však jeho říš.
(Truchleme – vždyť ranní záři
vladař nezahledne již!)
Sláva, jež dům oblévala
jak pestrý květ,
němou zkazkou se teď stala
dávno mrtvých let.*

*Kdo teď zbloudí do doliny,
spatří oknem krvavým
hrůzné, fantastické stíny
křepčit k tónům drásavým,
a jak peřej proudí branou
smečka zběsilá;
zří ji věčně rozchechtanou –
úsměv navždy ztratila.*

Vzpomínám, jak nás myšlenky této balady zavedly k úvahám, v nichž Usher projevil názor, který uvádím ani ne tak pro jeho novost (neboť někteří lidé smýšleli podobně) jako spíš pro tvrdošíjnost, s jakou jej Usher hájil. Tento názor zhruba tvrdil, že rostlinstvo má schopnost vnímání. Ovšem Usherova rozháraná mysl dodala myšlence poněkud smělejší podobu; podle něho vztahovala se tato citlivost za určitých podmínek i na říši nerostů. Nemám slov, kterými bych vylíčil celou šíři jeho přesvědčení ani jeho vášnivé zaujetí pro ně. Jeho víra ovšem souvisela (jak jsem již napověděl) s šedými kameny sídla Usherových předků. Domníval se, že podmínky oné vnímavosti jsou zde splněny souladným seskupením těchto kamenů, řádem jejich rozmístění i rozmístění plísně, která je pokrývá, i zetlelých stromů

kolem – a především dlouhým, ničím nepřerušným trváním tohoto seskupení i jeho odrazu v nehybné hladině močálu. Důkaz – důkaz této citlivosti – je prý přece patrný (ulekl jsem se, když to řekl) v postupném, ale vytrvalém zhušťování onoho svébytného ovzduší kolem vody i zdí. Výsledek prý mohu rozpoznat v té tiché, ale neodbytné a strašlivé síle, která již staletí utváří osudy jeho rodiny a která z něho udělala to, co vidím – to, co je. K těmto názorům netřeba nic dodávat a já raději pomlčím.

Naše knihy – knihy, které již léta tvořily nemalou část duchovního života nemocného – přesně odpovídaly, jak se dalo tušit, tomuto druhu fantastiky. Ponořili jsme se do četby děl, jako jsou *Ververt et Chartreuse* od Gresseta; *Belphegor* od Machiavelliho; *Nebe a peklo* od Swedenborga; *Podzemní výprava Mikuláše Klimma* od Holberga; *Chiromantika* od Roberta Fluda, Jeana D'Indaginé a De la Chambrá, Thieckova *Cesta do modravých dálek* a Campanellův *Sluneční stát*. Velmi si Usher oblíbil malé osmerkové vydání *Directorium Inquisitorum* od dominikána Eymerica de Gironna a nad stránkami Pomponia Mely o starých afrických satyrech a oegipanech dovedl prosnít hodiny. Největší potěchu mu však poskytovala četba neobyčejně vzácné a podivuhodné knihy v gotickém kvartu – katechismu jedné zapomenuté církve – *Vigiliae Mortuorum secundum Chorum Ecclesiae Moguntinae*.

Na temné obřady z této knihy a pravděpodobný vliv, který měly na Ushera, musel jsem vzpomenout, když mi jednoho večera stručně oznámil, že lady Madeline skonala a on že má v úmyslu uložit její tělo (ještě než bude definitivně pohřbeno) na čtrnáct dní do jedné z četných kobek v hlavních zdech budovy. Věcný důvod, který pro své zvláštní počínání uváděl, byl takový, že jsem si jej netroufal vyvracet. Odhodlal se prý k tomu s ohledem na neobvyklou povahu nemoci zesnulé sestry, kvůli jistým dotěrným a příliš zvidavým dotazům jejího lékaře, a také proto, že rodinná hrobka leží na odlehlém a nechráněném

místě. Nechci popírat, že když jsem si vybavil podezřelou tvář osoby, kterou jsem potkal na schodech v den svého příjezdu, ani trochu se mi nechtělo stavět proti tomu, co jsem ostatně pokládal za neškodné a nikterak nepřírozené opatření.

Na Usherovu žádost pomáhal jsem mu osobně při ukládání mrtvé do její dočasné hrobky. Rakev s tělem jsme sami dva odnesli na místo odpočinku. Krypta, do níž jsme ji uložili (a která byla tak dlouho uzavřena, že nám v dusném ovzduší bezmála uhasly pochodně a v přítmí jsme takřka neviděli), byla malá, vlhká, bez přístupu světla a ležela velmi hluboko, přímo pod křídlem budovy, v němž byla má ložnice. Za dávných feudálních dob jí zřejmě používali k nejhorším účelům jako žaláře, v pozdějším čase pak jako skladiště střelného prachu nebo jiných vznětlivých látek, neboť část podlahy a celý vnitřek dlouhé chodby, kterou jsme tam přišli, byly důkladně pobity mědí. Masivní železné dveře byly podobně chráněny. Byly tak těžké, že při otáčení v závěsech pronikavě skřípaly.

Když jsme své truchlivé břímě složili v těchto končinách hrůzy na máry, poodkryli jsme dosud nepřipevněné víko rakve a pohlédli mrtvé do tváře. Nápadná podoba bratra a sestry poprvé teď upoutala mou pozornost a Usher, vytušiv snad mé myšlenky, zašeptal několik slov, z nichž jsem vyrozuměl, že zesnulá a on byli dvojčata a že se vždy nevýslovně milovali. Náš pohled spočinul na mrtvé jen krátce – nemohli jsme na ni hledět bez úděsu. Nemoc, která tuto ženu sklála v rozkvětu mladých let, zanechala, jak to u všech chorob nepochybně kataleptické povahy bývá, na hrudi a ve tváři slabounký nádech zardění a na rtech onen nevěrohodný, utkvělý úsměv, tak hrůzný ve chvíli smrti. Opět jsme víko přiklopili a utáhli šrouby, zamkli železné dveře a s námahou si pak razili cestu do příbytků v horní části domu, z které číselá nemenší chmura.

Po několika dnech krutého žalu objevila se v projevech duševní choroby mého přítele patrná změna. Jeho obvyklé způsoby byly

tytam. Zanedbával anebo zapomínal na vše, čím se až dosud zabýval. Chvatně, poplašeně a bezcílně bloudil z pokoje do pokoje. Jeho tvář, pokud to bylo možné, ještě příšerněji zesinala – avšak třpyt jeho očí nadobro pohasl. Již jsem nezaslechl dřívější občasnou drsnost v jeho hlase, teď bylo pro jeho mluvu příznačné jen rozechvělé tremolo, jako by se stále chvěl hrůzou. Měl jsem chvílemi dojem, že jeho nepřestajně vzrušená mysl zápasí s nějakým tíživým tajemstvím, že si dodává odvahy vyslovit je. Pak jsem byl opět nucen vykládat si vše pouhými nepostižitelnými vrtochy šílenství, neboť jsem ho vídal, jak hodiny a hodiny vytržetěně, soustředěně zírá do prázdna, jako by naslouchal nějakému pomyslnému zvuku. Nebylo divu, že jeho stav mě děsil – že mě nakazil. Cítil jsem, jak zvolna, ale neúprosně podléhám náporu jeho fantastických, a přece podmanivých bludů.

Neblahou moc těchto pocitů jsem okusil zejména v noci sedmého nebo osmého dne po uložení lady Madeline do podzemní hrobky. Ulehl jsem, ale spánek nepřicházel – mýjela hodina za hodinou. Snažil jsem se rozumem překonat nervozitu, která mne sužovala. Pokoušel jsem se sama sebe přesvědčit, že mnohé z toho, a snad vše, co na mne tak ošklivě doléhá, se dá vysvětlit ponurým zařízením pokoje – tmavými, potrhanými závěsy, které vzdouvány poryvy vzmáhající se bouře nepokojně se třepotaly po stěnách a protivně šelestily kolem ozdoby mého lože. Avšak marně jsem se namáhal. Celé mé tělo se neovladatelně roztřásl a posléze mi zavalila srdce můra nepochopitelné tísně. Když jsem ji přece jen s námahou zaplašil, zvedl jsem se na polštáři, a zíraje úporně do černé tmy pokoje, naslouchal jsem – nevím proč, snad puzen náhlým vnuknutím – jakýmsi hlubokým, neurčitým zvukům, které se ozývaly v dlouhých intervalech, kdy bouře utichala – bůhví odkud. Přemožen nevysvětlitelným, avšak nesnesitelným pocitem strachu, naházal jsem na sebe chvatně šaty (již jsem věděl, že této noci neusnu) a snažil jsem se vytrhnout z žalostného stavu, do něhož jsem upadl, tím, že jsem rychle přecházel po místnosti.

Sotva jsem tak několikrát přešel, upoutaly mou pozornost lehké kroky na sousedním schodišti. Ihned jsem poznal, že je to Usher. Vzápětí také lehounce zaklepal na dveře a vstoupil s lampou v ruce. Jako obvykle měl tvář křídově bílou – ale oči mu teď navíc zářily jakousi šílenou rozjařeností; celé jeho chování prozrazovalo potlačovanou hysterii. Jeho vzhled mne sice děsil, ale všechno bylo lepší než samota, jíž jsem tak dlouho trpěl – a proto jsem jeho společnost uvítal s úlevou.

„A tys to neviděl?“ řekl náhle, když se předtím kolem sebe mlčky rozhlížel – „tak tys to neviděl? Ale počkej, však to uvidíš!“ S těmito slovy zastínil opatrně lampu, přistoupil chvatně k jednomu z oken a otevřel je dokořán vstříc bouři.

Dravý van vichřice nás bezmála srazil k zemi. Byla to opravdu bouřlivá noc a přitom děsivě krásná, v hrůze i kráse fantasticky jedinečná. Smršť se zřejmě chystala propuknout v našem sousedství, neboť vítr kolem nás co chvíli prudce měnil směr a mračna (doléhající až na samé věže) se jako živá divoce valila proti sobě – jak jsme i přes jejich nesmírnou hustotu mohli pozorovat – ale přitom se vůbec nevzdalovala. Říkám, že jsme to i přes velikou hustotu mračen mohli pozorovat – a přece jsme nezahlédli ani měsíc, ani hvězdy, nikde se neukázal jediný záskvit blesku. Avšak spodní okraj obrovských nakupenin vzdutých par, stejně jako všechny předměty na zemi kolem nás, plály v nepřirozeném světle bledě světélkujícího, ale jasně viditelného dýmného oparu, který se vznášel v prostoru a zahaloval dům.

„Nesmíš – ne, na to se nesmíš dívat!“ řekl jsem rozechvěně Usherovi a odvedl jsem ho s mírným nátlakem od okna k židli. „Úkazy, kterých se děšíš, jsou jen běžné elektrické výboje – anebo je docela možné, že vznikají z těch odporných miazmat močálu. Pojď, zavřeme to okno; vzduch je mrazivý a pro tvé zdraví nebezpečný. Podívej, mám tu jednu z tvých oblíbených romancí. Budu číst, ty budeš poslouchat, a tak nám ta strašná noc uběhne.“

Staříčká knížka, kterou jsem vytáhl, byl *Šílený Trist* od sira Launcelota Canninga, ale nazval jsem ji Usherovou oblíbenou četbou spíše v smutném žertu než doopravdy; neboť po pravdě řečeno, sotva něco z její kostrbaté a nudné rozvláčnosti mohlo zajímat přítelova vznešeného, vnímavého ducha. Byla to však jediná knížka, která byla zrovna po ruce, a já jsem aspoň skrovně doufal, že četba i takových nesmyslných hloupostí rozptýlí vzrušení, které zádumčivcem zmítalo (vždyť v dějinách duševních poruch je mnoho podobných paradoxů). Kdybych byl mohl soudit podle živého, účastného výrazu, s jakým naslouchal (nebo zdánlivě naslouchal) slovům té báchorky, byl bych mohl vskutku jásat nad úspěchem svého nápadu.

Došel jsem k známému místu příběhu, kde hrdina knihy Ethelred po marných pokusech dostat se po dobrém do poustevníkovy příbytku, chce se vstupu domoci násilím. Líčí se to, jak si snad vzpomínáte, těmito slovy:

„A Ethelred, od přírody zmužilý a nyní po silném víně, jež vypil, ještě silnější, nemařil více čas vyjednáváním s poustevníkem, jenž byl vskutku neústupný a zlovolný, ale pocituje na plecích déšť a obává se nadcházející bouře, pozdvihl svůj palcát a několika ranami vyrazil ve dveřích otvor pro svou obrněnou ruku; a poté, vniknuv dovnitř, rozbil, rozerval a roztránil vše napadrt, takže lomoz a dutý praskot dřeva se rozléhal a šířil po celém lese.“

Když jsem skončil tuto větu, trhl jsem sebou a na okamžik přestal číst, neboť se mi zdálo (třebaže jsem si hned řekl, že mne tak mate zjitřelá obraznost), že odkudsi, z nějaké odlehlé části domu, mi k uším nejasně doléhá zvuk, který pro svou naprostou podobnost by mohl být ozvěnou (samozřejmě zdušenou a matnou) právě toho praskotu a lomozu, který sir Launcelot tak důkladně vylíčil. Byla to nepochybně jen náhodná shoda, co mne tak zarazilo; neboť uprostřed drnění okenních rámu a obvyklého hukotu a kvilu rozpoutávající se bouře mohl mne ten zvuk sám stěžít upoutat či znepokojit. Četl jsem dál:

„Sotva však dobrý rek Ethelred vstoupil, pojal ho hněv i úžas, neb tu po zlovolném poustevníkovi nespátril nejmenší stopy; místo něho seděl před ním šupinatý, ohyzdný velikánský drak s ohnivým jazykem a střežil zlatý palác se stříbrnou podlahou. A na stěně visel tu štít z lesklé mosazi s tímto nápisem:

Kdo vstoupil sem, vítězem byl.

Kdo draka sklál, štít vydobyl.

A Ethelred, máchnuv palcátem, udeřil draka do hlavy; ten se před ním skácel a vydechl naposled svůj otravný dech s řevem tak strašlivým a třeskutým a k tomu tak pronikavým, že si Ethelred před tím ohavným zvukem, jaký ještě nikdy nezaslechl, musil dlaněmi zacpat uši.“

Opět jsem náhle ustal, nyní opravdu s trapným úžasem – neboť v tomto okamžiku jsem již nebyl na pochybách, že skutečně slyším (třebaže jsem nemohl určit směr, odkud to přicházelo) tichý a patrně vzdálený, ale ostrý, táhlý, prapodivný skřípot a jek – přesně odpovídající tomu, co ve mně vyvolal právě vylíčený nezemský skřek draka.

Při této druhé neuvěřitelné shodě zaplavilo mne množství rozporných pocitů, v nichž převládaly údiv a krajní strach; přesto jsem měl dost duchapřítomnosti, abych sebemenší poznámkou nerozjitřil citovou rozervanost svého společníka. Vůbec jsem si nebyl jist, zda také on zaslechl ty zvuky, třebaže v posledních několika minutách změnil, pravda, podivně své chování. Zprvu seděl proti mně, teď však zvolna otáčel křeslo tak, že posléze seděl čelem ke dveřím pokoje; a tak jsem jen částečně mohl pozorovat jeho tahy, i když mi neuniklo, jak se mu chvějí rty, jako by neslyšně cosi šeptal. Hlava mu poklesla na hrud; věděl jsem však, že nespí, a to podle široce, strnule otevřeného oka, které jsem zahlédl z profilu. Této domněnce odporoval i pohyb jeho těla – kolébal se totiž lehounce ze strany na stranu; nepřetržitě,

jednotvárně se pohupoval. Chvatně jsem vše přelétl očima a vrátil se k vyprávění sira Launcelota, které takto pokračovalo:

„A když rek ušel drakově strašlivému hněvu, vzpomněl si na mosazný štít i na jeho čaromoc, kterou teď zlomil. I odklidil zdechlinu z cesty a po stříbrné dlažbě zámku srdnatě zamířil k místu, kde na stěně visel štít; ten však nesečkal, až k němu hrdina dojde, nýbrž s ohlušujícím, strašlivým třeskem se sám zřítíl k jeho nohám na stříbrnou podlahu.“

Sotva jsem vyslovil poslední slabiky, uvědomil jsem si, že se kdesi rozlehla zřetelná, dunivá a kovově řinčivá, zřejmě však ztlumená rána – jako by v tom okamžiku skutečně dopadl těžký kovový štít na stříbrnou podlahu. Úplně vysílen jsem vyskočil, avšak Usher se nerušeně, odměřeně kolébal dál. Upřeně třeštil oči před sebe, po celém těle ztuhlý jako kámen. Když jsem mu však položil ruku na rameno, celá jeho postava se otrásla; rty se zachvěly matným úsměvem a všiml jsem si, že cosi tiše, chvatně, blekotavě šeptá, jako by nevnímal, že jsem u něho. Naklonil jsem se až k němu a posléze jsem pochopil obludný dosah jeho slov.

„Není slyšet? Ale ano – já to slyším a slyšel jsem to. Už dřív – dávno – dávno – už tolik minut, tolik hodin, tolik dní už to slyším – ale neměl jsem odvalu – já ničema, já ubožák, ó běda mi! – neměl jsem odvalu – odvalu promluvit! Uložili jsme ji do hrobky živou! Neříkal jsem ti, že mám příliš citlivé smysly? Teď ti říkám, že jsem ji slyšel, už když se poprvé slabounce pohnula v dutině rakve. Všecko jsem slyšel – už dávno, tolik dní – a přece jsem neměl odvalu – neměl jsem odvalu promluvit! A teď – dnes v noci Ethelred! – k smíchu! On že vylomil v poustevně dveře a drak že smrtelně chroptěl a štít že řinčel! Nebyla to spíše její rakev, jak praskala? Nu, pověz?! Neskrípaly železné závěsy jejího žaláře, nebylo slyšet, jak se dobývá z měděného podsklepi? Ó kam jen prchnout? Vždyť už tu co nevidět bude! Což mi nechvátá vyčist, jak jsem si s pohřbem pospíšil? Neslyšel jsem snad její kroky na schodech?

Cožpak nepoznávám ten těžký, děsivý tlukot jejího srdce? Šílenče!“ Tu Usher zběsile vyskočil a vyrážel každé slovo, jako by si rval duši z těla: „Šílenče! Říkám ti, že v tomto okamžiku stojí přede dveřmi!“

A nadlidské vypětí, s kterým pronesl tuto větu, jako by v sobě tajilo moc zaklínadla – zvolna se rozevřely bytelné ebenové vrátné obrovských, starodávných dveří, na které Usher prstem ukazoval. Způsobil to náhlý průvan – ale tam za těmi dveřmi stála opravdu vysoká, zahalená postava lady Madeline Usherové. Její bílý rubáš byl zkrvácený a celé vyzáblé tělo bylo poseto stopami po urputném zápasu. Vteřinu zůstala stát na prahu a jen se chvěla a vrávorala – pak s tichým sténavým vzlykem padla dovnitř, padla na bratra, kterého v zběsile a teď opravdu poslední smrtelné křeči strhla na zem mrtvého – oběť hrůz, které předvídal.

Zděšeně jsem prchal z pokoje – prchal jsem z domu. Když jsem ujížděl po staré hrázi, bouře dosud běsnila. Náhle šlehlo přes cestu ohnivě světlo; ohlédl jsem se; chtěl jsem se podívat, odkud se vzala tak neobyčejná záře, vždyť za mnou byl jen ohromný dům a jeho stín. To měsíc tak zářil, zapadající, krvavě rudý měsíc v úplňku – jasně prosvítal trhlinou v domě, dříve sotva rozeznatelnou, táhnoucí se klikatě od střechy až k základům. Jak jsem na ni upřeně hleděl, začala se rozsedlina rychle šířit; vtom zadul mocný víchř a do očí mi zableskl celý kotouč měsíce – hlava se mi zatočila závratí, když jsem viděl, jak se mohutné zdi na kusy rozpadají. Pak se ozval táhlý, burácivý řev jako hlas tisícerych vod – a hluboký, černý močál u mých nohou se chmurně a teskně zavřel nad troskami „Domu Usherů“.

Obsah

Anděl pitvornosti	5
Černý kocour	21
Medailon	37
Zánik domu Usherů	47

**Podivné příběhy
E. A. Poe**

Vydalo nakladatelství Edgar
Grafická úprava a obálka: Anna Kilianová
S použitím písma Minion Pro
Počet stran 76
1. vydání

